KERKENVISIE WIJCHEN

juli 2022_versie februari 2025

Inhoudsopgave

Klik op de hoofdstukken om er direct naartoe te gaan

INLEIDING ____ Pagina 3

SITUATIESCHETS ____ Pagina 5

ALGEMENE CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN ____ Pagina 8

KERKENPASPOORTEN ____ Pagina 13

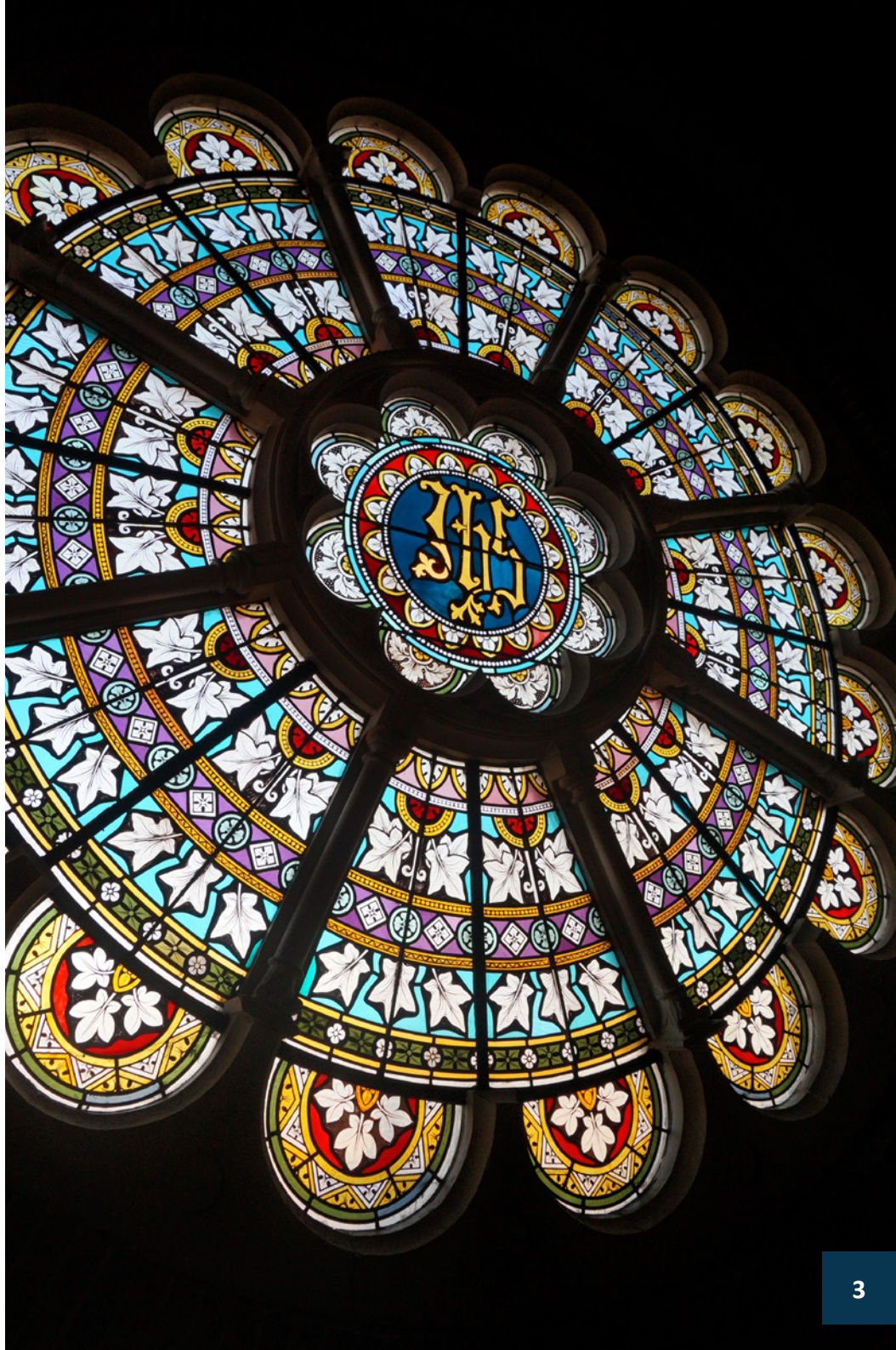
Inleiding

Volgens onderzoek komt meer dan tachtig procent van de Nederlanders zelden of nooit meer in een kerk. Het teruglopende kerkbezoek heeft verstrekkende gevolgen. Er zijn minder vrijwilligers die zich inzetten voor beheer en behoud van het kerkgebouw. De exploitatie van de gebouwen is vaak moeilijk, omdat veel gebouwen niet voldoen aan de hedendaagse eisen van duurzaamheid, comfort en gebruik. De verwachting is dat de komende tien jaar tussen de 1.800 en 4.800 kerken hun deuren zullen sluiten.

Gebouwen die niet alleen vanuit religieus oogpunt een betekenisvolle plek zijn, maar vaak beeldbepalend zijn in de omgeving en cultuurhistorische en sentimentele waarde hebben. De gemeente Wijchen wil anticiperen op deze ontwikkeling en zich voorbereiden op de toekomst, door een kerkenvisie op te stellen op basis van gesprekken met meerdere betrokken partijen.

De gemeente heeft Spectrum, adviesbureau voor maatschappelijke vraagstukken, gevraagd om dit proces te begeleiden en de kerkenvisie op te stellen. De visie vormt een basis om afwegingen te maken over de bestemming van religieuze gebouwen.

Met deze kerkenvisie brengen we in kaart wat in de toekomst kansen en bedreigingen zijn van de religieuze gebouwen in de gemeente Wijchen. De kerkenvisie is gebaseerd op gesprekken met kerkeigenaren, ambtenaren van de gemeente, gebruikers en andere belanghebbenden van de gebouwen en bestaande documentatie. De kerkenvisie is een momentopname: ontwikkelingen in de lokale samenleving zijn er tenslotte onophoudelijk.

Door met elkaar in kaart te brengen wat de wensen en mogelijkheden zijn, kunnen kansen worden benut om waar mogelijk kerken als religieus of cultureel erfgoed te behouden en de leefbaarheid in Wijchen te vergroten.

Het eerste deel van deze kerkenvisie bestaat uit algemene conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van de gesprekken. Het tweede deel bestaat uit kerkenpaspoorten. Per gebouw beschrijven we daarin wat de stand van zaken, het toekomstperspectief en de waarden van het gebouw voor de omgeving en de lokale maatschappij is.

Erfgoed is op zichzelf een relatief klein onderdeel binnen alle beleidsvelden van een gemeente. Dat geldt al helemaal voor religieus erfgoed. Vaak is er alleen aandacht voor erfgoed als de voorwaarden binnen de organisatie en/of gemeente aanwezig zijn, bijvoorbeeld een (opletende) erfgoedambtenaar en/of een erfgoedvereniging, of daar waar erfgoed wezenlijk onderdeel uitmaakt van ruimtelijk beleid. Om de resultaten van een kerkenvisie te borgen in gemeentelijk beleid is het daarom de kunst aan te haken bij en in gesprek te gaan met collega's op andere beleidsterreinen die bezig zijn met bestaande en toekomstige beleidsplannen en –instrumenten.

Bron: 'Kerkenvisies: van visie naar uitvoering / Handreiking 2022 Ministerie van OC&W'

Situatieschets

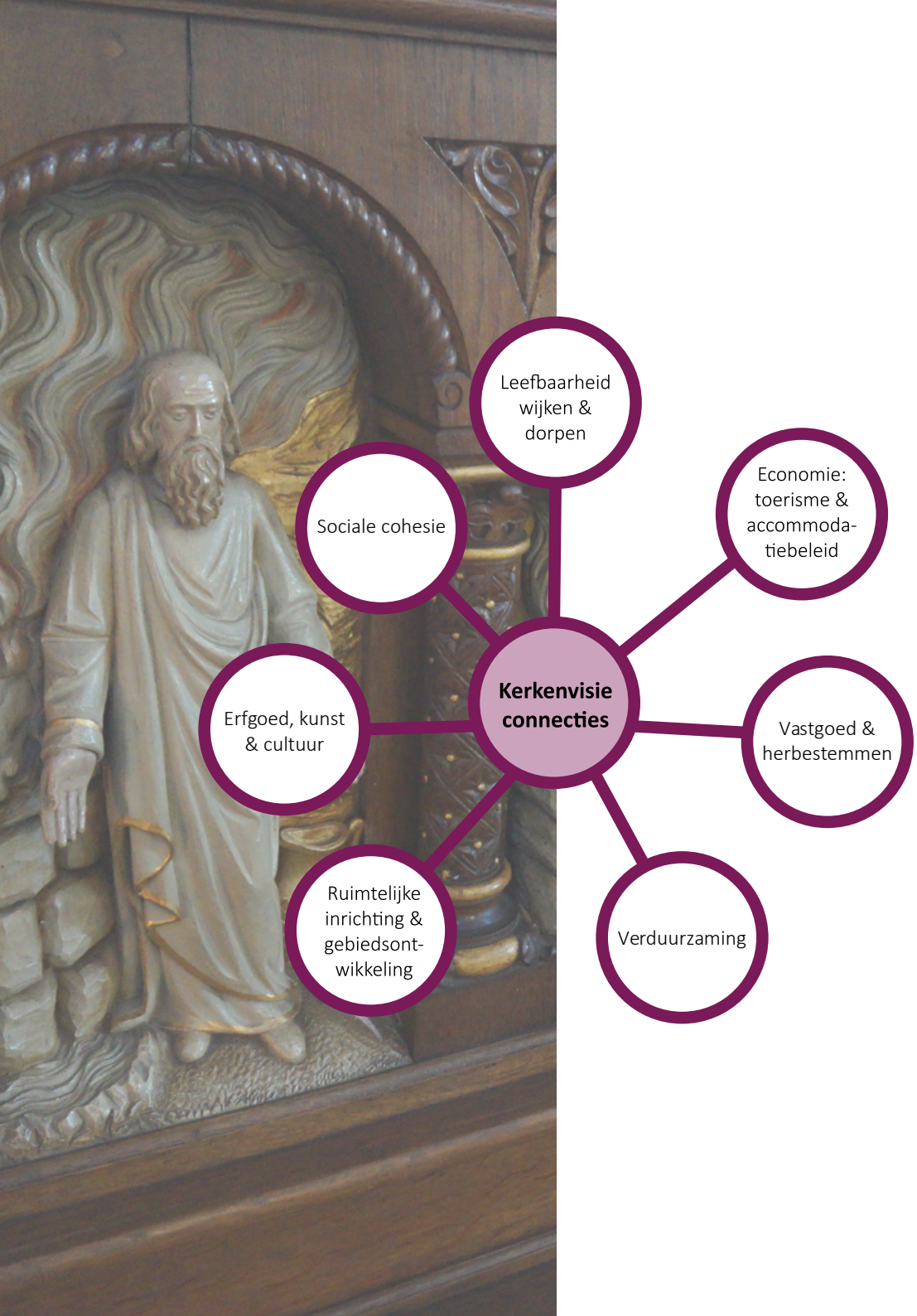
Gemeente Wijchen heeft veel kerkdorpen en kent daardoor een divers kerkenlandschap. Ontkerkelijking en vergrijzing hebben leegstand, verval en financiële uitdagingen voor de gebouwen tot gevolg. Ook in Wijchen begint de krimp in kerkgemeenschappen zichtbaar te worden. De gemeente heeft de wens en taak om erfgoed in de gemeente te behouden. En bij kerkeigenaren op tijd in beeld te zijn of komen, zodra er sprake is van een eventuele herbestemming. Omdat naast hun maatschappelijke betekenis, religieuze gebouwen ook stedenbouwkundig bepalend zijn voor de leefomgeving.

> “Wellicht nog belangrijker voor de ontwikkeling van het kerkelijk landschap was de opleving van het katholicisme na 1800 en vooral na 1850. Op veel plekken zijn er uitingen van die opleving te vinden. Nieuwe kerken werden gebouwd, kloosters verrezen, scholen werden gebouwd en het Rijke Roomse Leven bloeide. In het straatbeeld verrezen kapellen en Heilig Hartbeelden. Dat duurde iets meer dan 100 jaar. Uit deze ruime eeuw van katholieke bloei kennen alle gemeenten veel zichtbaar erfgoed, zoals kerken en pastorieën.
>
> *Bron: Beleidsnota Cultuurhistorie gemeenten Heumen, Wijchen, Beuningen en Druten ‘Samen in verscheidenheid’*

HET BELANG VAN RELIGIEUZE GEBOUWEN

Religieuze gebouwen vervullen verschillende betekenissen in een gemeenschap. Natuurlijk is het een gebedshuis voor gelovigen, die zich verbonden weten met deze plek voor

vieringen en rituelen. Maar een kerkgebouw betekent zoveel meer. Want hoewel er juridisch maar één eigenaar is, ervaren velen het als 'onze kerk'. Uit religieus perspectief zijn dat de gelovigen. Voor omwonenden maakt het gebouw deel uit van hun wijk. Kerken zijn gezichtsbepalend in de gebouwde omgeving, het ijkpunt op de horizon in het landschap. Toeristen of hoeders van cultureel erfgoed waarderen het gebouw om de cultureel-historische aspecten. Deze betrokkenheid maakt dat de meeste Nederlanders kerken willen koesteren; ook als zij niet meer naar de kerk gaan. Zo ook in Wijchen.

WAT HEEFT DE GEMEENTE ERMEE TE MAKEN?

Kerkeigenaren en gemeente hebben een (on)afhankelijkheidsrelatie tot elkaar aangezien kerk en staat gescheiden werelden zijn. Ze komen elkaar tegen als het gaat om het invullen van hun sociaal maatschappelijke functie of bijvoorbeeld bij vergunningverlening. In de leefwereld van inwoners van Wijchen, is echter niets gescheiden en heeft herbestemming van kerken ook invloed op de sociale leefomgeving. Organisatorisch en bestuurlijk, kunnen de partijen niet om elkaar heen.

UNIEKE GEBOUWEN VERSUS EEN GEZAMENLIJKE KERKENVISIE

In de gemeente Wijchen staan veertien kerkgebouwen en een tempel. Hiervan zijn er elf beschermd als monument. In de afgelopen jaren zijn vier van de kerken al verkocht. De aanwezige parochies, zowel Rooms-Katholieke als protestants, zijn al gefuseerd. Het onderhoud van de gebouwen en teruglopend kerkbezoek is hier aanleiding toe geweest. Een uitgebreide situatieschets per kerk is te lezen in de paspoorten op pagina 13 en verder.

Een religieus gebouw is meer dan een (voormalig) gebedshuis. Voor deze visie zijn de kansen, mogelijkheden, wensen en behoeften van de vijftien religieuze gebouwen op de volgende pagina beschreven. Hoewel de situatie per gebouw verschilt en ieder paspoort daar recht aan doet, was de aanleiding voor deze kerkenvisie om te komen tot een gezamenlijke visie, geldend voor alle of in ieder geval meerdere gebouwen.

Religieuze gebouwen

De meest voorkomende conclusies en aanbevelingen die herkend worden door meerdere kerkeigenaren, worden mede bepaald of ingegeven door de status van de gebouwen. Daarom categoriseren we de beschreven gebouwen hier:

Gebouw blijft in religieus gebruik:

1. St. Antonius Abtkerk Wijchen
2. H. Emmanuelkerk Wijchen
3. Sint Judocuskerk Hernen
4. De Schakel Wijchen
5. Shree Raam Mandir tempel Wijchen
6. Hervormde kerk Bergharen

Gebouw verliest religieuze functie:

7. H. Paschalis Baylon Wijchen
8. H. Damianuskerk Niftrik
9. H. Annakerk Bergharen
10. H. Johannes de Doperkerk Balgoij
11. H. Jozefkerk Alverna

Herbestemming van het gebouw is in ontwikkeling:

12. Sint Victorkerk Batenburg

Gebouw is herbestemd:

13. Oude Victorkerk Batenburg
14. Dorpskerk Leur
15. De Huttenkamp Wijchen

Algemene conclusies en aanbevelingen

In de kerkenpaspoorten beschrijven we de kansen, zorgen en behoeften van betrokkenen per gebouw. Met het oog op het toekomstige behoud van de religieuze gebouwen, kunnen we ook een aantal algemene conclusies trekken over de mogelijkheden en aandachtspunten.

EXPLOITATIE EN MULTIFUNCTIONEEL GEBRUIK

Voor behoud van religieus erfgoed in de gemeente is een vaste stroom inkomsten, zoals grondbezit en inkomsten van huur, bepalend. Bij de protestantse gemeenten lijkt dit nog niet direct een probleem. Bij de katholieke kerk verwachten we dat dit eerder speelt aangezien het kerkbezoek terugloopt en de verkoop van kerken een eenmalige inkomstenbron voor de parochie is, die uitgeput raakt omdat onder andere het teruglopende kerkbezoek onvoldoende voor andere structurele inkomsten zorgt.

Kerkeigenaren van gebedshuizen in religieus gebruik hebben t.b.v. een duurzame exploitatie onverdeeld behoefte om gebouwen meer multifunctioneel in te richten, ofwel voor sociaal maatschappelijke of toeristische activiteiten. Er zijn in deze gebouwen ook veel mogelijkheden: ze hebben er zowel tijdstechnisch als fysiek ruimte voor. Ook voor het invullen of uitbreiden van een culturele of toeristische functie van de gebouwen zijn er veel mogelijkheden.

Bij de ene kerk lukt het invullen van het multifunctionele gebruik beter dan bij de andere. Over het algemeen kan gezegd worden dat de parochies open staan voor andere invullingen die de exploitatie van het gebouw ten goede komen.

Het feit dat veel gebouwen in de gemeente een gemeentelijke of rijksmonumentenstatus hebben, geeft aan dat het bijzondere gebouwen zijn die invloed hebben op de uitstraling van de dorpskern. Wij hechten hier belang aan in Nederland. Deze status vraagt ook om gedegen onderhoud en specifieke kennis en ondersteuning.

Vanuit de gemeente zijn er zorgen over de lange termijnvisie van kerkeigenaren als het gaat om onderhoud van het gebouw en investering op duurzaamheid. Kerkeigenaren zijn daar wel mee bezig, echter vaak met het oog op de kortere termijn. Daarnaast hebben kerken te maken met een vergrijzend vrijwilligersbestand, wat ook invloed heeft op het duurzaam in stand houden van het gebouw.

NETWERK EN ONDERSTEUNING

(Vrijwilligers)organisaties met een subsidierelatie bij de gemeente, hebben daarmee vaak ook een vaste contactpersoon. Hoewel er in het geval van deze kerken geen subsidierelatie is, zijn de gebouwen in religieus gebruik eigenlijk wel vrijwilligersorganisaties, met soortgelijke behoeften. Een vast contactpersoon kan zowel de gemeente helpen in het op tijd geïnformeerd zijn over ontwikkelingen en het efficiënt oppakken van vragen. Kerkeigenaren kan het helpen om zich gehoord en ondersteund te voelen.

Kerkeigenaren van gebouwen in religieus gebruik lijken vooral gericht op omgevingsbetrokkenheid voor eigen doelen. Terwijl de intrinsieke motivatie achter de religie is het helpen van mensen en het bieden van mogelijkheden om elkaar te vinden en versterken als gemeente en kerk. Het ontbreekt kerkeigenaren van gebouwen in religieus gebruik vaak aan de tijd en mensen om zich hierin te ontwikkelen. Een uitzondering hierop is de tempel, waar ze nadrukkelijke de wens uitspraken om meer in contact te komen met hun directe omgeving en hierbij ondersteuning te zoeken. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat een aantal kerkeigenaren open staat voor nieuwe ideeën. Al lijken angst voor het onbekende en de hiërarchie in het al dan niet kunnen nemen van beslissingen, het meer multifunctioneel gebruiken van de gebouwen, ook in de weg te staan.

Vanuit de gemeente wordt er op dit moment vooral door de bril van cultureel of religieus erfgoed gekeken naar kerken. Met het oog op verkoop en herbestemming van de gebouwen in de toekomst, is het is belangrijk om vroegtijdig de verbinding met andere beleidsterreinen, waaronder bijvoorbeeld de omgevingsvisie en het beschermd dorpsgezicht vallen, te leggen. Ook al heeft de gemeente in het kader van deze opdracht aangegeven op dit moment geen behoefte te hebben aan nieuwe ontmoetingsplekken of aan verbinding van kerkenvisie met omgevingsvisie. In de praktijk zien we echter dat dit niet los van elkaar te zien is. Met name bij de katholieke kerken zien we dat die verbinding in de komende vijf jaar erg belangrijk wordt. Dit is te lezen in de verschillende paspoorten, waarbij we twee kerken hier als voorbeeld noemen. De Paschaliskerk bijvoorbeeld, leent zich prima als toekomstige ontmoetingsplek voor de gemeenschap, terwijl er ook gesproken wordt over het op termijn verdwijnen van de ontmoetingsruimte die tegenover deze kerk ligt. En in het geval van de H. Antonius Abtkerk zijn de ontwikkelingen in het project ‘Tussen Kasteel en Wijchens Meer’ bepalend voor de toekomstige bestemming van de kerk en haar biotoop. Het kerkbestuur heeft behoefte aan duidelijkheid om realistische toekomstplannen te kunnen maken, terwijl deze duidelijkheid door de gemeente nog niet (voldoende) gegeven kan worden. Kerk en gemeente hebben een eigen tempo en het lijkt alsof er afzonderlijke plannen liggen – of worden ontwikkeld - die niet altijd op elkaar aansluiten.

OMGEVINGSBETROKKENHEID EN INWONERSPARTICIPATIE

Wanneer zowel gemeenten als kerkeigenaren blijven vasthouden aan scheiding van kerk en staat, komt de sociaal maatschappelijke entiteit van de gebouwen in het gedrang. Gemeenten komen dan pas bij vergunningen aan bod als er een herbestemming aan de orde is, niet eerder. En kerkeigenaren kunnen verleid worden tot verkopen aan de hoogste bieder, met verlies van maatschappelijke functie tot gevolg. De verantwoordelijkheid voor de leefbaarheid in de lokale maatschappij lijkt daardoor onbelegd.

Bij een aangekondigde sluiting en mogelijke herbestemming, ligt de verantwoordelijkheid voor participatie van inwoners nu bij de kerk. Het gevaar hiervan is dat kerkeigenaren in dit proces vooral eigen leden bereiken. En als vrijwilligersorganisatie niet in staat zijn om een representatieve vertegenwoordiging van de hele lokale samenleving te betrekken bij het voorgenomen besluit. Niet vanuit onwil, maar vanuit de beperkte capaciteit die zij hebben als vrijwilligersorganisatie. Daarnaast is het de vraag of kerkeigenaren onafhankelijk genoeg zijn in het organiseren van deze inspraak, om alle mogelijk alternatieven voor herbestemming als gelijkwaardige opties mee te nemen. We zien hierin risico's voor het goed in kaart brengen van de wensen en behoeften van de lokale maatschappij.

Door het bestaan en de religieuze functie van de kerken in de gemeente, zijn er in de kernen netwerken aan actieve burgers. Ook al neemt het kerkbezoek af; de energie en actiebereidheid om dingen te regelen, is er nog steeds. In Niftrik bijvoorbeeld, worden ook andere activiteiten in de kern opgepakt door het netwerk aan vrijwilligers dat voor de kerk actief is. Het kerkgebouw is hierin 'slechts' het vehicel. Wanneer een kerk sluit, loopt de gemeenschap het risico dit soort actief burgerschap te verliezen, wat consequenties heeft voor de binding in een dorp. Ook voor verkochte kerken die niet herbestemd zijn voor woningbouw, geldt dit punt.

AANBEVELINGEN

- Overweeg bij de gemeente een vaste contactpersoon aan te stellen voor kerkeigenaren en/of vrijwillige kerkbesturen. Deze contactpersoon kan zorgen dat vragen op de juiste plek terecht komen binnen de ambtelijke organisatie en ondersteunen bij de vragen die ten grondslag liggen aan de volgende aanbevelingen.

- Faciliteer als gemeente een netwerk waarin kerkeigenaren én gemeente elkaar kunnen vinden, ontmoeten en ervaringen uitwisselen. Dit kan met minimale inspanning door bijvoorbeeld enkel ruimte voor overleg beschikbaar te stellen op het gemeentehuis. Wanneer een arbeidsintensievere inzet vanuit de gemeente mogelijk is, kan ook organisatie en coördinatie van dit netwerk een taak van de gemeente worden.

- Kerkeigenaren kunnen zelf meer ondersteuning vragen op verschillende terreinen; niet alles hoeft in eigen kring opgelost of opgepakt te worden.

- Inspraak en participatie van inwoners kan door de gemeente meer gefaciliteerd worden, bijvoorbeeld door een haalbaarheidsonderzoek, of het stellen van voorwaarden hierover in vergunningverlening bij herbestemming. Eerder contact tussen gemeente en kerkeigenaar bij herbestemming is voor de gemeente zinvol om participatie en leefbaarheid in een dorp of kern te kunnen bewaken. En voor kerkeigenaren helpend, bijvoorbeeld in het voorkomen van bezwaarschriften. Ook in het licht van de nieuwe Participatieverordening.

- Kerkeigenaren kunnen meer verantwoordelijkheid dragen voor de leefbaarheid in een kern. Zo kunnen kerkeigenaren van gebouwen in religieus gebruik inwoners van een kern betrekken bij de dilemma's waar een kerkeigenaar voor staat en voor een eventuele verkoop tijdig contact leggen met de gemeente. Eigenaren van al herbestemde kerken, kunnen bij de invulling van een herbestemming omwonenden en andere betrokkenen ook actiever betrekken bij de planvorming.

- Investeer in het ondersteunen van kerkeigenaren bij de invulling van hun sociaal maatschappelijke functie. Dit kan stimulerend werken in de onderlinge relatie, niet alleen tussen kerk(eigenaar) en gemeente, ook met sociaal maatschappelijke organisaties. Zo maken kerk en gemeente nader kennis met elkaar en worden lijntjes korter.

- Overweeg de culturele en toeristische functie van kerken meer te faciliteren. Hierbij kan gedacht worden aan coördinatie in programmering en marketing van activiteiten in kerkgebouwen, verbinden van ambtenaren cultuur en recreatie met kerkeigenaren of het beschikbaar stellen van budget om vrijwilligers dit soort activiteiten te laten organiseren.

- Het (financieel) ondersteunen van kerkgebouwen bij investeringen op het gebied van onderhoud en duurzaamheid, helpt kerkeigenaren bij een lange termijnvisie hierop en kan de kans op verlies van erfgoed voor de gemeente verkleinen.

- Ook het inrichten van een zogenaamd makelpunt, een voorziening waar vraag en aanbod van ruimte voor activiteiten samenkomen, kan een overweging zijn. Hiermee geeft de gemeente inwoners en ondernemers inzicht en ondersteunen ze tegelijk een multifunctionele invulling van kerkgebouwen.

- Voor het in kaart brengen van de specifieke mogelijkheden van her te bestemmen kerken, is aanvullend onderzoek naar de dynamische waardestelling nodig.

- Vanuit de wens om cultureel erfgoed in de gemeente te behouden, kan er meer aandacht komen voor kerken die verkocht zijn en herbestemd worden, in het behouden van cultureel erfgoed bij herinrichting. Zo kan voorkomen worden dat erfgoed, bijvoorbeeld zoals de tegels in de Victorkerk in Batenburg, beschadigen of verloren gaan.

- Overweeg kerken te ondersteunen bij het vinden van vrijwilligers. Kerken hebben als vrijwilligersorganisatie bij uitstek te maken met een vergrijsd vrijwilligersbestand. Het verlies van vrijwilligers bij kerken heeft ook invloed op het duurzaam in stand houden van het gebouw.

- Organiseer een bijeenkomst met betrokken kerkeigenaren om terugkoppeling te geven op kerkenvisie en samen te bepalen hoe verder.

- Maak de kerkenvisie onderdeel van een integrale visie en de opvolging ervan mogelijk d.m.v. mensen en middelen. En stel op basis daarvan een afwegingskader op om te gebruiken bij toekomstige herbestemmingen. Bruikbaar hierbij is de **handreiking 'Kerkenvisies: van visie naar uitvoering'** (2022) van het ministerie van OC&W.

Kerkenpaspoorten

Legenda kerkenpaspoorten

- Locatie
- Eigenaar
- Ingebruikname
- Bouwstijl
- Biotoop
- Verbinding met
- Huidig gebruik
- Monumentale status

Klik op een foto om naar het bijbehorende kerkenpaspoort te gaan.

GEBOUWEN IN RELIGIEUS GEBRUIK

St. Antonius Abtkerk Wijchen

H. Emmanuelkerk Wijchen

Sint Judocuskerk Hernen

De Schakel Wijchen

Shree Raam Mandir tempel Wijchen

Hervormde Kerk Bergharen

GEBOUW VERLIEST RELIGIEUZE FUNCTIE

H. Paschalis Baylon Wijchen

H. Damianuskerk Niftrik

H. Annakerk Bergharen

H. Johannes de Doperkerk Balgoij

H. Jozefkerk Alverna

HERBESTEMMING GEBOUW IN ONTWIKKELING

Sint Victorkerk Batenburg

HERBESTEMDE GEBOUWEN

Oude Victorkerk Batenburg

Dorpskerk Leur

De Huttenkamp Wijchen

KERKENPASPOORT

Sint Antonius Abt Wijchen

STAND VAN ZAKEN

De Sint Antonius Abtkerk in Wijchen bevindt zich in het centrum van Wijchen op een beeldbepalende plek. De Rooms-Katholieke kerk wordt gebruikt voor wekelijkse erediensten. Op zondag, maandag, dinsdag, woensdag en donderdagen worden er wekelijks diensten gehouden. De diensten worden sinds Corona ook online aangeboden. De kerk is de hoofdkerk van de parochie en de betrokkenheid van leden en vrijwilligers is groot. Er is geen achterstallig onderhoud, recent werd het leien dak vervangen.

PASPOORT

Oosterweg 2, Wijchen

R.K. Parochie De Twaalf Apostelen

1853

Neoclassicistische stijl

Kerk, pastorie, pastorietuin, Lourdesgrot, Heilig Hartbeeld

Religieus gebruik

Rijksmonument

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

De Sint Antonius Abtkerk kent een rijke bouwgeschiedenis, de oudste delen dateren uit de 10e of 11e eeuw. De toren dateert in de kern uit de 12e eeuw. De huidige verschijning kwam grotendeels tot stand bij de vervangende nieuwbouw in 1853 in een neoclassicistische bouwstijl. In 1939 is de kerk uitgebreid en verbouwd door H.C. van de Leur.

Opzet

De kerk is gebouwd als hallenkerk: een grote rechthoekige ruimte met apsis voor het altaar en een imposant orgelbalkon.

Zintuigen

Kenmerkend voor de kerkzaal is de combinatie van de hoogte en veel licht. Ook de aswerking richting het koorgedeelte is zeer bepalend voor de ervaring.

Ligging

De kerk ligt op een zeer beeldbepalende plek in het dorp Wijchen. Zeer fraai is ook het ensemble met naastgelegen pastorie en pastorietuin.

Gebouwwaarde

Het gebouw heeft een rijke bouwgeschiedenis. In het torenportaal zijn nog delen van de tufstenen voorganger uit de 12e eeuw aanwezig. Daarbij is een grafplaat uit 1667 geplaatst voor de familie Van Nijkercken. Het huidige gebouw dateert grotendeels uit het midden van de 19e eeuw en wordt gekenmerkt door de grote hoogte met veel grote ramen, waardoor veel licht naar binnen valt. In 1939 is het gebouw aangepast naar ontwerp van de architect H.C. van de Leur. Toen zijn onder andere de zijkapellen aangebouwd. Het interieur valt op door de aanwezigheid van de altaaropstand, de imposante preekstoel, meerdere beelden en de biechtstoelen. Deze onderdelen dateren allemaal uit de bouwtijd. De naastgelegen pastorie is gaaf bewaard gebleven. Zowel qua exterieur als interieur (plattegrond en interieuronderdelen) is er een min of meer ongewijzigd en waardevol geheel.

Omgevingswaarde

De kerk bevindt zich in het centrum van Wijchen en neemt daar een centrale en beeldbepalende positie in. De ruimte bij de kerk is vol van cultuurhistorische elementen. De lage tuinmuur in het noorden scheidt het openbare plein van de kerkelijke ruimte. Vanaf het plein wordt de ensemble- en beeldwaarde vergroot door de aanwezigheid van een imposante rode beuk en een Heilig Hartbeeld. De westelijke smalle strook tussen kerkgebouw en trottoir wordt door een muur begrensd. De strook is beplant met coniferen.

In de pastorietuin domineert een majestueuze beuk, is er een van gemeentewege beschermde Lourdesgrot en wandkunst, afkomstig van wederopbouwscholen uit Wijchen. De kerk heeft in combinatie met pastorie en pastorietuin een hoge ensemble- en cultuurhistorische waarde.

Gebruiks- en maatschappelijke waarde

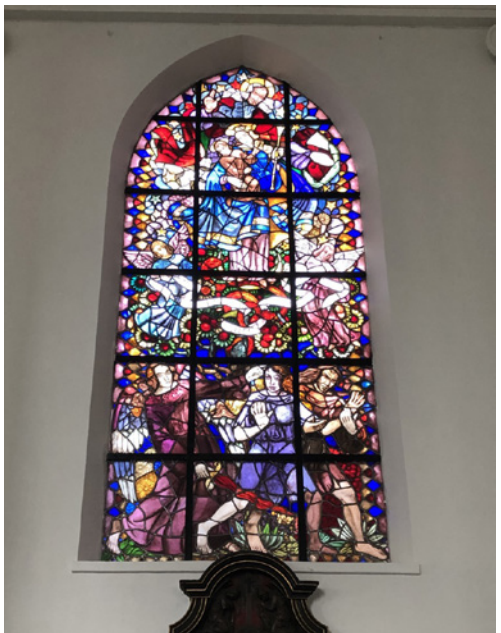
De kerk heeft de religieuze functie behouden. De vieringen op zondag worden bezocht door gemiddeld 160 mensen. De weekvieringen trekken per viering zo'n 30 bezoekers. In de pastorie huisvesten kantoren van leden van het pastoraal team. De meeste dagen zijn daar zowel overdag als in de avond activiteiten, uiteenlopend van vergaderingen tot koffieochtenden voor ouderen.

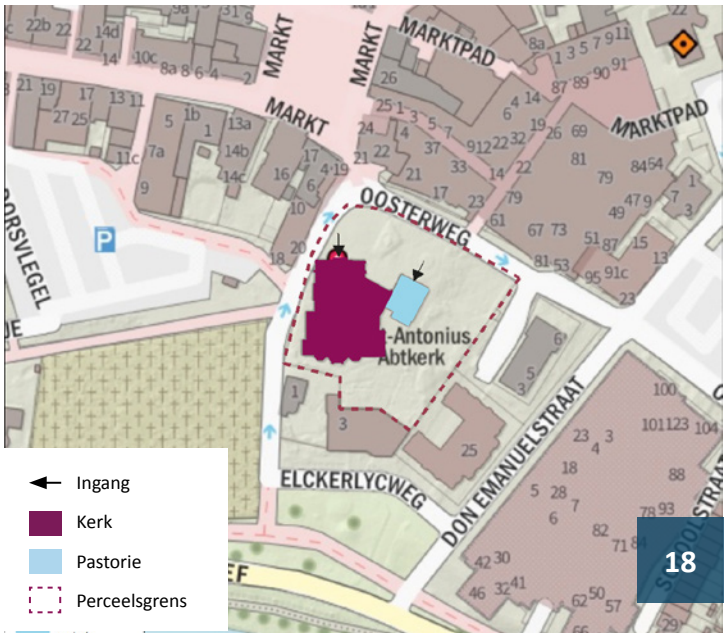
Vanwege de hoogte en het vele licht is de kerkzaal bij uitstek geschikt voor kerkdiensten, maar ook voor lezingen en (orgel)concerten. De grote parkeerplaats bij de kerk maakt het ontvangen van grote groepen mensen mogelijk. Het gebouw biedt ook onderdak aan Museum De Kijkzolder. Een museum over het kerkelijk godsdienstig leven van de parochie De Twaalf Apostelen en de parochianen van voor 1965. Dit museum heeft een fraaie collectie met meerdere bijzondere voorwerpen. De presentatie van het geheel is wat gedateerd en de bereikbaarheid voor ouderen en minder validen is slecht. De museumzolder is alleen te bereiken via een smalle trap.

De kerk en naastgelegen pastorie vervullen naast hun religieuze rol ook een maatschappelijke functie, bijvoorbeeld met activiteiten voor ouderen. De betrokkenheid bij de hoofdkerk van de parochie is groot: er zijn veel vrijwilligers actief.

> Dit rijksmonument wordt op handen gedragen door veel Wijchenaren.

Blik op de toekomst

De parochie heeft met steun van de gemeente de Mariagrot gerestaureerd. Graag verzorgen ze in de toekomst in de tuin meer vieringen. De gemeente heeft de parochie gevraagd mee te denken in het ontsluiten van de tuin richting het Wijchens Meer, in het kader van het project Tussen Kasteel en Wijchens Meer. Binnen de parochie zijn de meningen over deze ontsluiting verdeeld, ze hebben eerst behoefte aan meer duidelijkheid over het project.

In financiële zin is de parochie positief gestemd. De onderhoudskosten die hoog zijn, zien ze wel als bedreiging. In overleg met de bouwafdeling van het bisdom is de parochie ook gestart met een onderzoek naar energiebesparende maatregelen.

Mocht er in de toekomst sprake zijn van een eventuele herbestemming, dan laat het interieur van de kerk beperkt ruimte voor nieuwe invullingen. Aandachtspunt is daarbij het behoud van de ruimtelijke en aswerking in de kerkzaal. Een nieuwe invulling kan gerealiseerd worden door de plaatsing van ‘doosjes’ los in de ruimte. Bij de invulling van de kerkzaal moet rekening worden gehouden met de akoestiek vanwege de aanwezigheid van het orgel. Aard en nagelvaste, alsook losse onderdelen van het interieur zoals beelden, preekstoel en kerkbanken zouden een plek moeten krijgen binnen de nieuwe invulling.

De centrale ligging in het centrum van Wijchen, de aanwezigheid van voldoende parkeerplaatsen en de naastgelegen pastorie met pastorietuin bieden voor de toekomst veel mogelijkheden voor een meer multifunctioneel gebruik met een (semi) openbaar karakter. Daarbij kan gekeken worden naar een beter bereikbare locatie voor het museum, bijvoorbeeld in de pastorie of in de nevenruimten van de kerk. Daardoor ontstaat ook de mogelijkheid om de collectie op een fraaiere wijze te presenteren.

KERKENPASPOORT

Emmanuelkerk Wijchen

STAND VAN ZAKEN

De Emmanuelkerk is een moderne kerk met een klein torentje. De kerk wordt gebruikt voor erediensten, die bezocht worden door zo'n 40 tot 70 personen. Het moderne kerkgebouw wordt met name door jongere gelovigen gewaardeerd. De Emmanuelkerk wordt ook voor andere bijeenkomsten gebruikt en is in inrichting makkelijk aan te passen. Zo is de Voedselbank Wijchen in gesprek over een mogelijke verhuizing naar de kerk.

PASPOORT

Homberg 2537, Wijchen

R.K. Parochie De Twaalf Apostelen

1978

Religieus en ander gebruik

Geen monumentstatus

Gebouw- en omgevingswaarde

Deze kerk is totaal ingekapseld in het stedelijk weefsel van parkeerplaats, wijk- en winkelcentrum. De kerk bezit geen buitenruimte, hooguit de betegelde kleine ruimte aan de westzijde, die cultuurhistorisch indifferent is. Het gebouw beschikt over dubbel glas en dakisolatie. Ook de keuken en horecavoorziening vanuit het naastgelegen wijkgebouw bieden mogelijkheden voor exploitatie van het gebouw.

Gebruiks- en maatschappelijke waarde

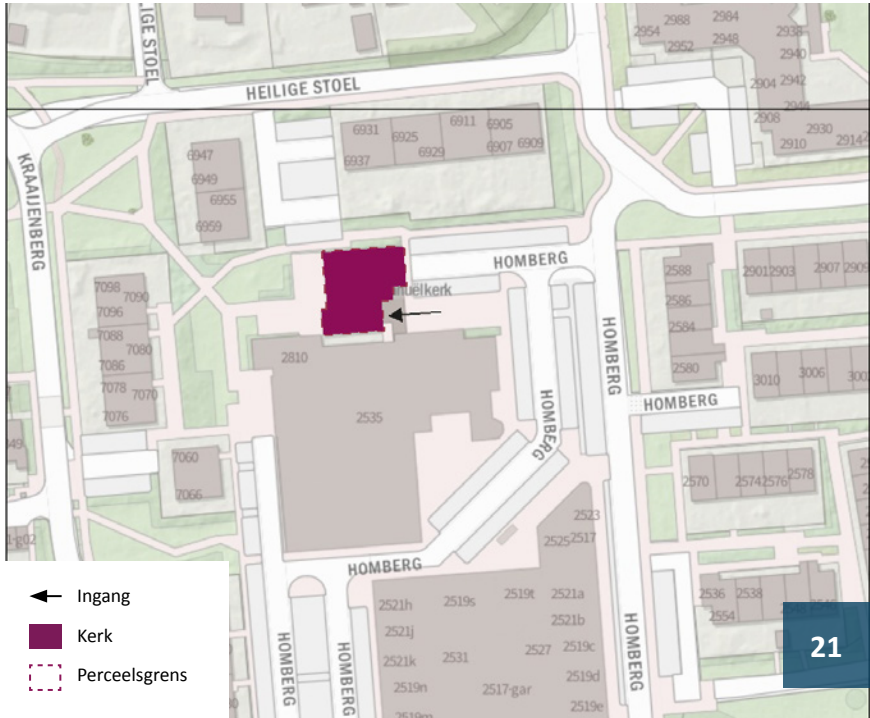
In de kerk worden tweewekelijks in het weekend erediensten gehouden. Deze worden door zo'n 40 tot 70 mensen bezocht. Er is een actieve contactraad die intensief op zoek is naar eigentijdse vormen van vieringen. Het moderne kerkgebouw wordt gewaardeerd door jongere parochianen. Bezoekers voelen zich er thuis. Door de moderne inrichting is de ruimte makkelijk aan te passen naar de wensen van organisaties of mensen die de kerk willen huren voor bijeenkomsten.

Blik op de toekomst

De parochie is positief gestemd over de toekomst van de kerk. Door de leeftijd, onderhoudsstatus en lage lasten van het gebouw, is de exploitatie kansrijk. Om dit uit te breiden, hoopt de parochie in de toekomst met name meer samen te kunnen werken met het naastgelegen wijkgebouw en seniorencomplex.

> Bezoekers voelen zich hier thuis.

KERKENPASPOORT

Sint Judocus Hernen

STAND VAN ZAKEN

In de Judocuskerk vindt wekelijks een kerkdienst plaats op zaterdagavond of zondagochtend. Dan er komen gemiddeld 55 bezoekers. Daarnaast was er doordeweeks een ochtendviering, maar deze is na de coronacrisis niet meer opgestart.

De geloofsgemeenschap kent een hechte groep vrijwilligers die zich verdeeld heeft over verschillende werkgroepen. Het vrijwilligersbestand is aan het vergrijzen, er is weinig verjonging. De kerk is tien jaar geleden volledig gerenoveerd. Jaarlijks wordt de kerk beoordeeld door de Gelderse Monumentenwacht en op basis van hun inspectie wordt een onderhoudsplan opgesteld. De onderhoudsstatus van de kerk is goed. Ook hierin vervullen de vrijwilligers een rol. Ook al zijn ze op leeftijd, voor het aan- en verleggen van elektriciteit op hoogte draaien ze hun hand niet om. Dan wordt er een steiger in de kerk gebouwd zodat de veiligheid is geborgd. Het lukt altijd om vrijwilligers te vinden voor een taak of klus: of het nu gaat om het verzorgen van de bloemen bij de mariakapel of het luiden van de klok tijdens een begrafenis. Volgens de parochie en contactraad is Hernen daarin uniek. Een ander voorbeeld is de renovatie van de kerkmuur. Die is in 2008-2009 steen voor steen afgebroken, alle stenen zijn schoongemaakt en hergebruikt. Een intensieve klus die de vrijwilligers in Hernen hebben opgepakt.

PASPOORT

- Dorpsstraat 35, Hernen
- R.K. Parochie De Twaalf Apostelen
- 1893
- Neo-Romaanse kruisbasiliek
- Kerk, begraafplaats, kerkmuur
- Religieus gebruik
- Rijksmonument

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

Een Neo-Romaanse kruisbasiliek uit omstreeks 1890, naar ontwerp van de architect Stornebrink.

Opzet

Complexe plattegrond met vele absiden. Interieur heeft zijn aard en nagelvaste interieurelementen behouden. De losse interieuronderdelen zijn vrij goed bewaard gebleven en de historische gelaagdheid is zichtbaar.

Zintuigen

De kleurrijke tegelvloeren, wandschilderingen en toepassing van vergulding zorgen voor een zeer rijk uiterlijk. Het gekleurde glas in lood zorgt voor een gestemde sfeer in de basiliek.

Ligging

De kerk ligt in het hart van het dorp Hernen, tegenover het kasteel dat ook een rijksmonument is. Samen hebben zij een ontzettend grote beeldwaarde.

Gebouwwaarde

De huidige kerk had een voorganger uit de late middeleeuwen. Deze werd gebouwd in ca. 1360 tegelijk met het kasteel in Hernen. Het was een klein gotisch éénbeukig kerkje. Hiervan is weinig overgebleven bij de bouw van de nieuwe kerk. Slechts een deel van een graftombe uit circa 1500 werd gebruikt als stoepsteen in de entree van de huidige kerk. In 1890 startte de bouw van de nieuwe kerk. Deze werd in 1893 gewijd. De in baksteen uitgevoerde kerk heeft een gevelversiering met lisenen en boogfriezen, een toren van vier, door lijsten gescheiden verdiepingen met boogfriezen en driehoekige gevelbekroningen. Daarnaast is er een apsisvormig uitgebouwd torenportaal. En inwendig bakstenen pijlers met kolonnetten, gemetselde gewelven en compleet aanwezig neoromaans meubilair. In het koor en transept zijn schilderingen, afkomstig uit de beroemde werkplaats van Pierre Cuypers uit Roermond. Ook de gebrandschilderde ramen werden door hem ontworpen. Uit de oude kerk zijn de neo-classicistische biechtstoelen overgebleven en het orgel dat werd gemaakt door W. Rütter uit Kevelaer in 1856. Het orgel is gerestaureerd en op zaterdag 10 november 2024 in gebruik genomen.

> Wij zien onze kerk als kleine kathedraal. Het is misschien niet de beste architect, maar wij zijn wel trots op onze mooie kerk in Hernen.

Omgevingswaarde

De kerk heeft een centrale ligging in het dorp Hernen, op een T-spliting en tegenover het kasteel. De kerk staat temidden van historische, deels monumentale, lintbebouwing, die de wegen richting Batenburg en Bergharen omlijsten. Rondom de kerk liggen de graven waarvan een deel eveneens een monumentale status geniet. Het terrein van de kerk wordt omgeven door groen en bomenlanen. Vanwege de ligging ter hoogte van de T-splitsing is met name de voorkant van de kerk goed zichtbaar. De kerktoren vormt het historische baken in het centrum en heeft tevens een visuele (en historische) relatie met het kasteel dat er tegenover ligt. Voor de omgeving heeft de kerk een beeldbepalende en historische waarde.

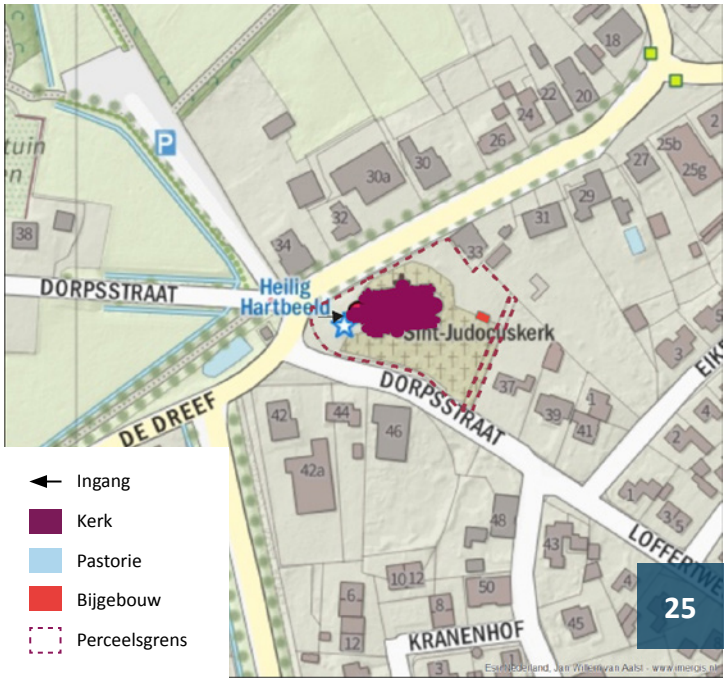
Een lage muur omringt de buitenruimte van de kerk aan de noordkant. De zuidzijde wordt door een laag gaaswerk afgebakend terwijl de ruimte aan de oostkant door een beukenhaag is begrensd. Langs de Dorpsstraat begeleiden bomenrijen deze begrenzing.

Een bakstenen pad leidt naar de hoofingang en rondom de kerk. Het grootste deel van de buitenruimte is door graven ingevuld die omgeven zijn door grind. In de noordoosthoek bevindt zich een grasveld, waar klinkerbestrating een ronde plek accentueert met een kruis voor een gebogen taxushaag. De hoofdingang wordt aan de zuidzijde gemarkeerd door grote taxus achter een beeld. Ten zuiden van de kerk staan twee oude beuken op het begraafplaats-gedeelte. Aan de oostzijde staat een bergingsgebouwtje.

Alle elementen hebben een positieve waarde, het gaashek is indifferent.

Gebruikswaarde

De Neo-Romaanse kruisbasiliek naar een ontwerp van de architect Stornebrink betreft een totaalconcept. Architectuur en interieur zijn een geheel en vertegenwoordigen ensemblewaarde. De grootte van de kerk is vrij beperkt. De kerk heeft naast schilderingen, glas-in-lood en losse interieuronderdelen ook een bankenplan, dat nog geheel intact is. Dit heeft als gevolg dat de kerk op dit moment niet geschikt is voor multifunctioneel gebruik. De lichtinval is stemmig, erg typerend voor kerken uit deze periode. Parkeren kan op de parkeerplaats van het kasteel.

Maatschappelijke waarde

Volgens de parochie koesteren de inwoners van Hernen de prachtige kerk. Dat blijkt ook uit de vele vrijwilligers die er actief zijn. De kerk maakt, net als een restaurant, deel uit van het maatschappelijk hart van Hernen.

Blik op de toekomst

De kerk is van een bescheiden afmeting. Daarbij laat het monumentale kerkinterieur weinig ruimte voor multifunctioneel gebruik of herbestemming. Het altaar, dat in de jaren zestig van de 20e eeuw is aangepast aan de nieuwe misuitvoering na het Concillie van Trent, biedt mogelijk ruimte voor aanpassing. Het altaar werd gemaakt met het hout en houtsnijwerk van de communiebank. In het kader van meer multifunctioneel gebruik kan overwogen worden een deel van het bankenplan op te offeren om nog meer ruimte bij het altaar te creëren.

De parochie ziet verdere afvlakking van het kerkbezoek als een bedreiging voor een duurzame toekomst. Maar het kerkgebouw staat voorlopig niet op de lijst van te sluiten kerken. De vitaliteit is nog groot en de ligging tegenover kasteel Hernen biedt mogelijkheden voor multifunctioneel gebruik. Een samenwerking met kasteel Hernen ofwel Gelderse Kastelen geeft goede mogelijkheden voor toeristisch-recreatieve activiteiten. Maar ook het organiseren van grote evenementen in het kasteel en kerk is mogelijk. In het kader van uitbreiding van de toeristische functie wordt gekeken naar restauratie van het orgel.

Ondersteuningsbehoefte

De contactraad wil graag aan de slag met vernieuwende en toeristische activiteiten. Hierin zoeken ze advies en begeleiding. Bijvoorbeeld over de mogelijkheden voor subsidies om activiteiten te organiseren, plus advies over het verzamelen en uitwerken van ideeën. De kerk werkt bij activiteiten ook wel eens samen met dorpshuis De Mijlpaal.

> We hebben hier ook een eettafel gehad, in samenwerking met het kasteel. De hele oprijlaan hadden we in gebruik met lange tafels. Dat zouden we weer op kunnen pakken om meer inkomsten te genereren voor het behoud van de kerk.

KERKENPASPOORT

De Schakel Wijchen

STAND VAN ZAKEN

In De Schakel worden iedere zondag diensten gehouden. De kerk biedt ruimte voor maximaal 300 zitplaatsen. Maar in de praktijk, na de coronacrisis, worden er maximaal 100 zitplaatsen gebruikt. Voor de coronacrisis kwamen er zo'n 80 bezoekers naar de diensten. Nu zijn dat er nog zo'n 60. De kerkgemeente denkt dat de mensen de eerste maanden na de crisis afwachtend zijn. Er worden ook nog steeds diensten gestreamd. Prettig voor de mensen die vanwege hun beperkte mobiliteit moeilijk naar de kerk kunnen komen. De gemeente heeft een autodienst voor deze doelgroep. Maar merkt dat mensen er, omdat ze het bezwaarlijk vinden, minder gebruik van maken. Je kunt de dienst immers ook online bijwonen. Daardoor is het kerkbezoek verminderd. En sommige mensen hebben een andere invulling aan hun zondag gegeven. De jaarlijkse actie Kerkbalans laat ook zien dat de betrokkenheid bij de kerk is verminderd. Deze actie heeft (vooralsnog) minder opgebracht dan voorgaande jaren. Ook kost het meer moeite, dan voor de coronacrisis, om vrijwilligers op de been te krijgen. Hierdoor komen er meer taken bij het bestuur te liggen omdat ze moeilijker kunnen worden weg gezet bij vrijwilligers. Het is wel een hechte gemeenschap in Wijchen. Er worden veel initiatieven ontplooid, maar minder dan 3 jaar geleden het geval was.

PASPOORT

Stationslaan 18, Wijchen

Protestantse Gemeente Rivierenland Oost

1980

Algemene begraafplaats aan de Kasteellaan, wordt beheerd door een stichting

Religieus in gebruik en multifunctionele ruimten

Geen monumentenstatus

Gebouw- en gebruikswaarde

De kerk heeft geen monumentale status. De onderhoudsstatus van de kerk is goed. Er is een meerjarenonderhoudsplanning en het lukt de gemeente om het onderhoud te plegen. Ook is de kerk aangesloten bij Groene Kerken. Er is een commissie duurzaamheid en op het dak zijn zonnepanelen geplaatst.

Het gebouw kan multifunctioneel worden gebruikt. De activiteitenruimten worden door de kerk gebruikt voor de maandelijkse koffie-ochtend, de leesgroep en de vergaderingen. Ook is er een eetclub. Omdat er in het gebouw een eenvoudige keuken is, wordt er thuis gekookt en terplaatse opgewarmd. Maar de bezetting van de ruimtes is nog beperkt. PostNL heeft een sorteercentrum in De Schakel. En in één van de ruimtes heeft een prikpost gezeten. De kerkgemeente is op zoek naar nieuwe huurders. Het liefst vaste huurders voor meerdere dagen per week. De kerkgemeente heeft de wens om meer bekendheid te geven aan de mogelijkheid om er ruimtes in Schakel te huren. De verhuur kan bijdragen aan een duurzame exploitatie van het gebouw.

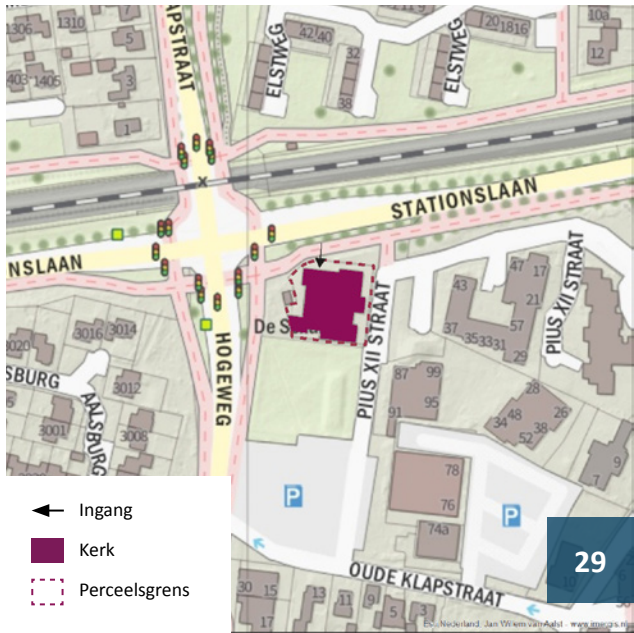
In de zomermaanden wordt het kerkgebouw niet gebruikt voor diensten. Door de vakanties in die periode zijn er minder bezoekers. Dan huurt de kerkgemeente de Dorpskerk in Leur. Dat voelt dan meer aangenaam dan een (te) grote kerk.

Omgevingswaarde

De Schakel staat op gunstig bereikbare plek nabij een kruispunt, tegen het centrum aan. De smalle ruimte die rondom tot De Schakel behoort, is cultuurhistorisch indifferent en wordt deels door een blokhaag begrensd.

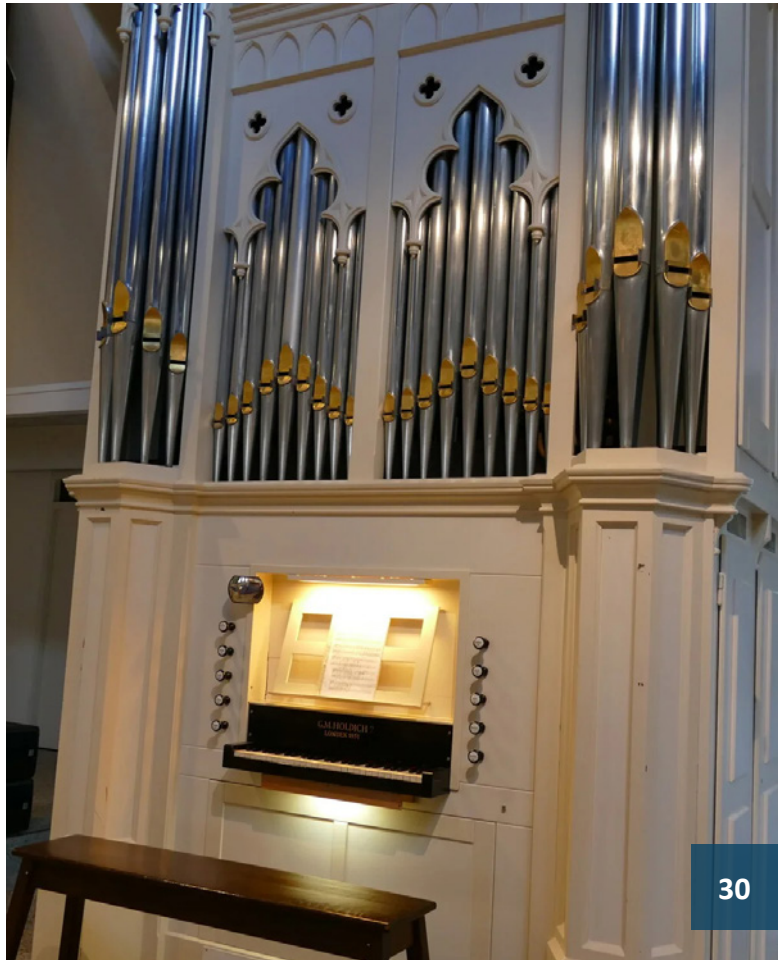
Gebouw- en gebruikswaarde

Voor de gemeenteleden is er een jaarprogramma. Bijna iedere week is er wel een activiteit, van leesclub tot gespreksavonden. De kerkgemeente werkt samen met de Antonius Abt kerk en Evangelische gemeenschap Parousia. Zo wordt The Passion in Wijchen georganiseerd door alle drie kerkgemeenten. Dan is er ook een tocht met het kruis. Ook worden er oecumenische diensten georganiseerd. In gezamenlijkheid wordt er een jaarprogramma gemaakt, het blauwe boekje genaamd. Iedereen kan deelnemen aan die activiteiten.

Blik op de toekomst

De kerkgemeenschap heeft voorlopig geen concrete plannen om naar de toekomst van het gebouw te kijken. Ze zijn financieel gezond maar kijken graag naar mogelijkheden om De Schakel rendabel te kunnen exploiteren. Bijvoorbeeld door multifunctioneel gebruik van de ruimtes.

KERKENPASPOORT

Shree Raam Mandir Hindoeïstische tempel Wijchen

STAND VAN ZAKEN

De Shree Raam Mandir tempel is in 2005 in gebruik genomen in Wijchen. Tot 2017 was het de grootste hindoetempel van Nederland. De tempel wordt momenteel religieus maar ook multifunctioneel gebruikt. Naast erediensten op zondagen, die bezocht worden door zo'n 100 mensen, is er dagelijks de mogelijkheid tot gebed. Ook worden er ook yoga- en taallessen gehouden en huwelijken en verjaardagen gevierd.

Gebouwwaarde

De kerk is ontworpen door architect Jay Tetar en is in 2005 in gebruik genomen. Op het terrein van de tempel staan twee beelden die geschonken zijn. Bij deze beelden kan gebeden worden wanneer de tempel nog niet geopend is voor bezoek. In de plannen voor de bouw, zat ook het voornemen een koepel te plaatsen. Destijds waren daar geen middelen voor. De koepel kan momenteel wel gerealiseerd worden, maar de tempel zoekt hiervoor eerst draagvlak vanuit de lokale maatschappij.

De status van het gebouw is goed, het voldoet aan alle eisen. De ruimtes zijn zo ingericht dat er voldoende gelegenheid is om alle rituelen en gebeden uit te voeren. Om dit zo te houden is onderhoud nodig, waarbij het telkens een uitdaging is om dit goed te blijven doen. Om het onderhoud te bekostigen, maakt de tempel

PASPOORT

- Stationslaan 18, Wijchen
- Stichting Jai Hanuman Shree Raam Mandir
- 2006
- Tempel
- Tempel en beelden
- Religieus en multifunctioneel gebruik
- Geen monumentenstatus

zoekt hiervoor eerst draagvlak vanuit de lokale maatschappij.

De status van het gebouw is goed, het voldoet aan alle eisen. De ruimtes zijn zo ingericht dat er voldoende gelegenheid is om alle rituelen en gebeden uit te voeren. Om dit zo te houden is onderhoud nodig, waarbij het telkens een uitdaging is om dit goed te blijven doen. Om het onderhoud te bekostigen, maakt de tempel gebruik van giften die het ontvangt.

Duurzaamheid staat bij de gebruikers van de tempel, die veel respect hebben voor de natuur, hoog in het vaandel. Naast gescheiden afval heeft de tempel ook plannen om zonnepanelen te plaatsen. De tempel gebruikt tevens recycled karton in de keuken.

Gebruiks- en maatschappelijke waarde

Op zondagen worden er erediensten gehouden, deze worden bezocht door zo'n 100 mensen. Voor Corona kwamen er zo'n 100 tot 200 bezoekers op zondag. Na de diensten wordt er gezamenlijk gegeten met de bezoekers. Op zondagmiddagen is er gelegenheid voor het offeren van de prasaad, met tussendoor een aantal rituelen zoals de Aartie, Pravachan en de Bhojan. Alle andere dagen maken meerdere gelovigen gebruik van de tempel voor het gebed en de offers voor de goden. De gemeenschap is variërend en groot, bezoekers komen niet allemaal uit de nabije omgeving. Het is binnen het Hindoeïsme gebruikelijk om meerdere tempels te bezoeken. Gelovigen zijn hierdoor niet verbonden aan 1 tempel, bezoekers komen uit heel Nederland en zelfs het buitenland voor een bezoek. In Nederland wonen ongeveer 160.000 hindoes, voornamelijk afkomstig uit Suriname.

De bezoekers van de tempel zijn trouw aan het Hindoeïsme en blij dat er in Gelderland een tempel is. Hoewel er een terugloop is in het aantal jongere bezoekers, ze op oudere leeftijd - vanaf 28 jaar - weer terugkomen en zich meer praktiseren binnen het geloof.

Om de jongeren te behouden zijn de diensten op zondag ook in het Nederlands, met name de taal speelt een belangrijke rol bij deze laatste groep.

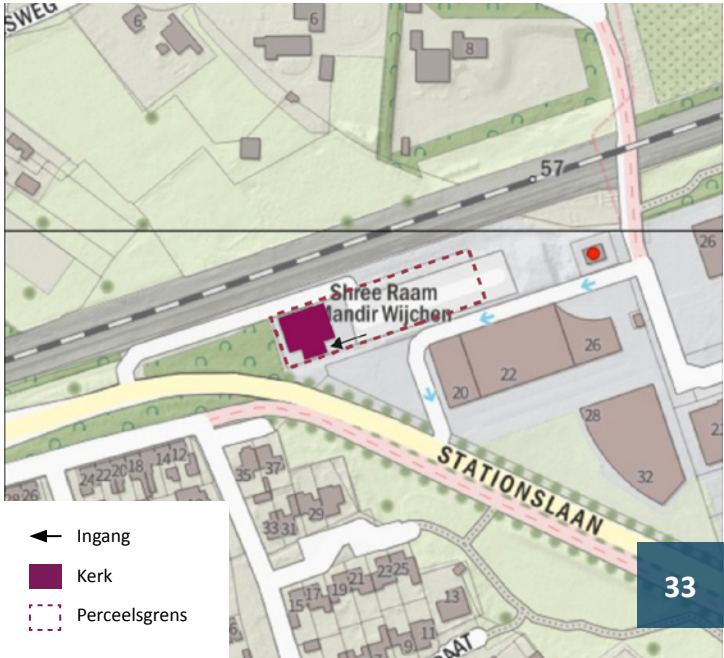
Naast de diensten zijn er, na Corona, ook weer activiteiten. Het gebouw wordt gebruikt voor Yogalessen, EHBO-cursussen, taallessen maar ook voor huwelijken en verjaardagen. Ook worden er rondleidingen voor basisscholen gegeven. Het gebouw en de bijbehorende keuken mogen door iedereen gebruikt worden, mits de eigen voorwaarden en regels gerespecteerd worden, zoals vegetarische en geen alcohol.

De stichting voelt het als een bedreiging dat sommige inwoners in Wijchen de tempel niet willen, waarbij ze zich realiseert dat ‘angst voor het onbekend’ wellicht een rol speelt. Een aantal jaar geleden is de priester op het parkeerterrein van de tempel mishandeld. Hij was er zeer slecht aan toe en de daders zijn tot op heden niet gevonden. Door het incident voelen de priester alsook bezoekers zich onveilig in en bij de tempel.

> Het is heel bijzonder dat er een tempel is gebouwd, zo kunnen we het hindoeïsme van onze voorouders in ere en in stand houden.

Omgevingswaarde

Het Shree Raam Mandir gebedshuis is gelegen tussen het spoor en een weg. De buitenruimte wordt grotendeels bepaald door een grote parkeerplaats, waar twee beeldenplekken gesitueerd zijn. De ingang bevindt zich aan de smalle achterzijde, wat vreemd aandoet. De buitenruimte is cultuurhistorisch van indifferente waarde.

Blik op de toekomst

Stichting Jai Hanuman Shree Raam Mandir wil graag een koepel plaatsen op de tempel, nu ze er de middelen voor hebben. Hiertoe willen ze echter eerst draagvlak van de lokale maatschappij, zeker met de mishandeling van de priester in het geheugen. Sinds de mishandeling komt er niemand meer alleen bij de tempel. Ook heeft de gemeente er verlichting geplaatst en zijn struiken gesnoeid. De stichting is daar blij mee en dankbaar voor, het is alleen niet voldoend om gebruikers een veilig gevoel te geven. Het parkeerterrein is voor iedereen toegankelijk. Een verzoek om een slagboom te plaatsen om meer veiligheid te creëren is afgewezen door de gemeente. De stichting gaat hiertegen in bezwaar en is op zoek naar hulp om te komen tot een constructieve oplossing met de gemeente.

Meer in het algemeen wil de stichting graag de buurt en het dorp meer betrekken bij de tempel. Dat is een van de redenen waarom multifunctioneel gebruik en rondleidingen voor basisscholen, wordt aangemoedigd. De stichting is actief op zoek naar ondersteuning in het meer betrekken van de directe omgeving bij de gang van zaken in en ontwikkelingen van de tempel.

De tempel heeft geen structurele samenwerking met andere denominaties. Wel zijn er af en toe bijeenkomsten met de raad van levensbeschouwing en religie. Er is een behoefte om te netwerken.

KERKENPASPOORT

Protestantse kerk Bergharen-Hernen

STAND VAN ZAKEN

De Protestantse kerk Bergharen-Hernen ligt aan de rand van Bergharen en wordt momenteel gebruikt voor erediensten. Wekelijks worden er diensten gehouden; de ene week in de kerk in Bergharen. De andere week wordt de dienst gehouden in de kerk in Horssen. De diensten worden daarnaast ook digitaal aangeboden en gestreamd via kerkomroep.nl. Zo werken de twee kleine Protestantse gemeenten in Maas en Waal samen en zijn gelovigen uit Horssen en Bergharen-Hernen gastheer en te gast bij elkaar. De gemeenten hebben plannen om met elkaar te fuseren. Het beheer van de kerk wordt gerund de kerkrentmeesters. De gemeenschap telt zo'n 100 leden en is snel vergrijzend. Ook is er geen vaste predikant. De kerk wordt verder ook gebruikt voor uitvaarten, trouwerijen en concerten.

> Verkoop of sluiten is geen onderwerp van gesprek hier.

PASPOORT

- Veldestraat 16, Bergharen
- Gefedereerde Protestantse gemeenten Bergharen-Hernen
- ±1450
- Laat-Romaanse pseudobasiliek
- Kerk, begraafplaats, woningen, weilanden
- Religieus gebruik

Gebouwwaarde

De kerk bestaat uit het 15e-eeuwse driebeukige, in pseudo-basilicale vorm opgetrokken schip van de oude dorpskerk, waarvan het koor is afgebroken. Het gebouw heeft pijlers, kruisribgewelven en sculptuur aan kapitelen en kraagstenen. De kerk heeft een eenvoudige preekstoel uit de 17e eeuw; een doophek uit de 18e eeuw en twee overhuifde banken uit de eerste helft 19e eeuw. Twee grafzerken stammen uit de 17e eeuw.

De toren is een 14e-eeuwse, laat-romaans, gepleisterd bouwwerk. Het is door de zijbeuken van de kerk omgeven en gedekt door een achthoekige, ingesnoerde spits. Mechanisch smeedijzeren torenuurwerk zijn later voorzien van elektrische opwinding.

Omgevingswaarde

Het oude kerkje ligt aan de rand van Bergharen op een verhoging, ten noordwesten duikt het landschap omlaag. Er zijn fraaie vergezichten en de relatie met het landschap is aanwezig. De kerk vormt een ruimtelijk ensemble met nummer 12, een (voormalige) boerderij ernaast. De ruimte om de kerk is aan de zuidkant langs de straat begrensd door een historische muur en aan de noord- en westzijde door een haag. Het gezamenlijke tussengebied laat een afdruk van een vroegere uitbouw van de kerk zien. Vanaf de straat is er een trap en een bakstenen pad dat direct naar de ingang leidt. De rest van dit deel is met grind bedekt. Aan de westzijde bevindt zich het kerkhof dat tevens een oorlogsgraf van het Gemenebest bevat. Een imposant hek sluit dit deel af. Ook hier gaat een bakstenen pad naar de achteringang van de kerk. Ook enkele monumentale beuken geven statige dominantie aan deze plek. Het geheel heeft een hoge monumentwaarde. Ook de boerderij, bijgebouwen en tuin plus de weilanden aan de west en noordzijde behoren tot het eigendom van de Protestanse gemeente.

Gebruiks- en maatschappelijke waarde

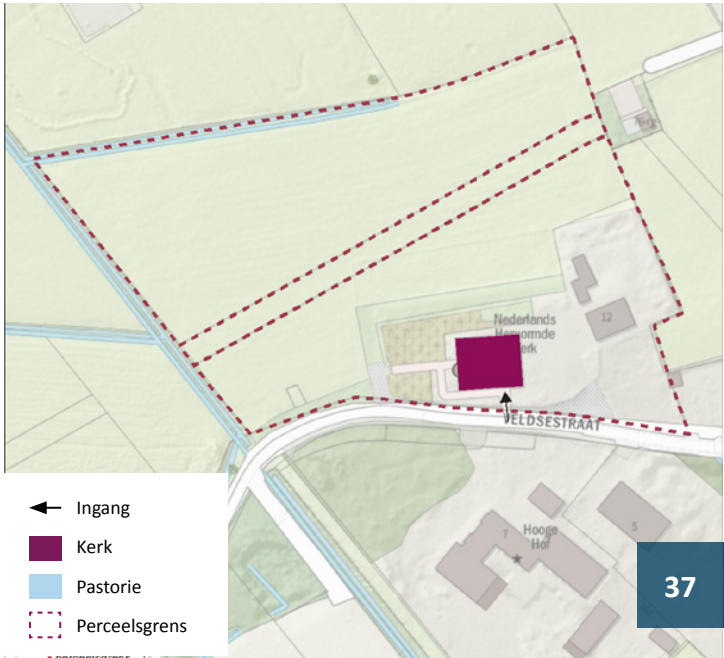
De gemeenschap telt ongeveer 100 leden, waarvan een groep van 30 mensen de kerk geregeld bezoekt, tijdens de diensten. Per dienst zijn er zo'n 15 aanwezigen. Ook voor de gestreamde diensten is veel belangstelling. De aanwezigen zijn een mix van bezoekers uit Horssen of Bergharen en Hernen, omdat de diensten afwisselend in deze kerken gehouden worden.

De kerk wordt daarnaast gebruikt voor uitvaarten en trouwerijen. Sinds 2022 wordt op zondagmiddag maandelijks een concert georganiseerd, waar zo'n 30-80 bezoekers op af komen. Ook koren of muziekgezelschappen huren de kerk soms voor een weekend. Evenementen, zoals de plaatsing van het orgel, grijpt de kerk aan om mensen uit te nodigen. Bij de eerste dienst met het orgel zat de kerk bijvoorbeeld vol met 200 bezoekers. Jaarlijks doet de kerk verder mee aan de open monumentendag en de wandeltweedaagse die door Bergharen komt. Dit soort evenementen levert tientallen tot 100 bezoekers op. In de vastenperiode worden er maaltijden bereid door vrijwilligers. De bijeenkomsten zijn vrij toegankelijk en worden door zo'n 80 mensen per keer bezocht. Tijdens dodenherdenking sluit de kerk aan bij de jaarlijkse activiteiten van de Oranjevereniging. Bij de kerk worden bloemen gelegd op het graf van een begraven piloot.

De gemeenschap vergrijst snel. De leeftijd van de actieve leden is 60+. Er is sinds een aantal jaar ook geen vaste predikant. Hoewel de prioriteit ligt bij het organiseren van de diensten en het vullen van de preekroosters, is de diaconie daarnaast ook nog actief. Er zijn nog altijd gespreksgroepen en gemeenteleden krijgen bezoek in crisissituaties. De diaconie helpt mensen die het nodig hebben, waar mogelijk materieel. Bijvoorbeeld mensen met een schuldenproblematiek. Ook doneert de diaconie aan een enorme lijst van nationale, internationale en lokale clubs.

Financiële gezondheid

De gemeente is zelfstandig en zelfredzaam. Financieel gaat het goed. De kerk heeft van oudsher veel onroerend goed in bezit, voldoende inkomsten, heeft een onderhoudsplan en dat wordt ook uitgevoerd. Verkoop of sluiten is daarom geen onderwerp van gesprek voor de kerk.

Inkomsten genereert de kerk met name uit het onroerend goed; het verpachten van grond en de verhuur van vier woningen. De overige activiteiten organiseert de kerk vanuit idealisme. De kerk staat dan gratis, of slechts tegen een kleine vergoeding, ter beschikking. Ze worden efficiënt gepland, zoals concerten in de winter na de dienst omdat de kerk dan al verwarmd is. De activiteiten zijn vanuit financieel oogpunt niet heel rendabel om op te investeren.

Behoeften voor de toekomst

De kerk staat open voor meer lokale samenwerking. Bijvoorbeeld oecumenische en uitvaartdiensten van de katholieke kerk in Bergharen, die zich aan het voorbereiden is op sluiting van het gebouw. Ook de diaconie, die van nature de gewoonte heeft om naar ontwikkelingslanden te kijken, zou graag meer lokaal invulling geven aan haar maatschappelijke rol.

Het hoofdpijndossier voor de kerk is het teruglopend aantal leden en daarmee vrijwilligers. De gemeenschap probeert te verjongen, maar in de directe omgeving wonen er weinig Protestants gelovigen. Het vinden van nieuwe vrijwilligers kost in toenemende mate moeite. Het zou helpend zijn wanneer het dorp groeit; dan bestaat er een kans dat er nieuwe gelovigen zich vestigen in Bergharen. Met het oog op de toekomst heeft de kerk ideeën om haar woningen te gaan gebruiken voor meer sociale functies dan particuliere huur. Er wordt bijvoorbeeld gedacht aan een retraitehuis of het aansluiten bij pelgrimspaden.

De kerk heeft weinig behoefte om te investeren op duurzaamheid, ook ingegeven door het feit dat de energierekening betaalbaar blijkt. Anders verwarmen is een grote en kostbare onderneming. Zonnepanelen op het dak zou kunnen, maar is gezien de monumentale status niet wenselijk. Indirect draagt de kerk wel bij aan duurzaamheid doordat er 11 windmolens op kerkelijke grond staan. Wanneer de kerk van het gas af moet, ontstaat er uiteraard wel een behoefte voor de toekomst.

Kansen voor de toekomst

De kerk is uitgesproken over haar behoefte om meer te willen betekenen voor de lokale maatschappij. Er is natuurlijk de gemeente Wijchen, bijstand of voedselbank, maar de diaconie wil ook graag helpen waar ze kunnen. De diaconie heeft in het verleden geprobeerd contact te leggen met de dorpsondersteuners in Bergharen, wat geen samenwerking opleverde. Het is kansrijk voor de dorpsondersteuners en de diaconie om opnieuw in gesprek te gaan om te kijken hoe ze elkaar lokaal kunnen versterken. Ook rondom actuele ontwikkelingen, zoals het regelen van tijdelijke huisvesting van Oekraïense vluchtelingen, zou de kerk en haar gemeenschap een bemiddelende rol kunnen spelen.

De kerk heeft behoefte aan groei van het dorp. Wanneer Bergharen stil komt te staan, heeft dat direct gevolgen voor het aantal leden van de kleine gemeenschap. Daarnaast is er ook behoefte aan een lokaal netwerk van kerkeigenaren. Hierin kan slim samengewerkt worden als het gaat om onderhoud of wanneer er anders verwarmd zou moeten worden bijvoorbeeld. In tegenstelling tot de katholieke kerk wordt in deze kerk niet vanuit het bisdom besloten. Dit biedt meer mogelijkheden tot multifunctioneel gebruik van het gebouw.

KERKENPASPOORT

Heilige Paschalis Baylon Wijchen

STAND VAN ZAKEN

In de Heilige Paschalis Baylonkerk is er tweewekelijks een dienst op zaterdagavond of zondagochtend. Ook is er eens per vier weken een ochtendviering voor senioren. Gemiddeld komen er 30 tot 60 bezoekers naar een dienst. De kerk heeft een actieve contactraad van vijf vrijwilligers. Daarnaast helpen zo'n 100 vrijwilligers in diverse werkgroepen om de kerk draaiend te houden. De kerk heeft te maken met een teruglopend kerkbezoek, onder andere door vergrijzing. De afgelopen twee jaar waren er in totaal nog 12 kinderen die hun eerste Heilige Communie deden. De onderhoudsstatus van de kerk is goed.

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

De kerk is gebouwd in 1939 naar een ontwerp van de architect H.C. van de Leur. In 1947 is het gebouw uitgebreid met zijkapellen. Van de Leur heeft gekozen voor een ontwerp in de Delftse Schoolstijl. Deze stijl kenmerkt zich door de geslotenheid van de bakstenen gevels, de toepassing van eenvoudige, traditionele hoofdvormen en het gebruik van traditionele materialen.

Opzet

De kerk heeft de vorm van een kruiskerk: een lang schip voorzien van een transept met een kort koor voorzien van een recht afgesloten koor.

Zintuigen

De kerkzaal wordt gekenmerkt door de baksteenarchitectuur, de kleine ramen, de ronde bogen en de houten kapconstructie. Hierdoor ontstaat een bijzonder spel van licht en donker met een bijbehorende intieme sfeer.

Ligging

De kerk ligt op een zeer beeldbepalende plek in Woezik op de hoek van de Woeziksestraat en Veenhof. Zeer fraai is ook het ensemble met naastgelegen pastorie en begraafplaats. Op de begraafplaats bevinden zich een Calvarieberg en een Mariakapel.

PASPOORT

Woeziksestraat 326, Wijchen

R.K. Parochie De Twaalf Apostelen

1939 met uitbreiding in 1947

Stijl van de Delftse school

Kerk, tuin en begraafplaats. Pastorie is verkocht aan particulier.

Religieus gebruik, wordt herbestemd

Gemeentelijk monument

Gebouwwaarde

Het gebouw heeft door de toepassing van de architectuurstijl van de Delftse School een hele menselijke maat. De nadruk in de kerkzaal ligt minder op de hoogte en de ruimtelijke werking, maar meer op de intieme sfeer waarbij de overgang van een donker schip naar het lichte koor opvalt. De muren van schoon metselwerk, ronde bogen en houten kapconstructie bepalen voor een groot deel de sfeer van het gebouw. Wat verder opvalt is het orgel met orgelbalkon voorzien van een bijzondere balustrade. Ook zijn in het gebouw meerdere fraaie glas-in-loodramen en een tegelvloer aanwezig.

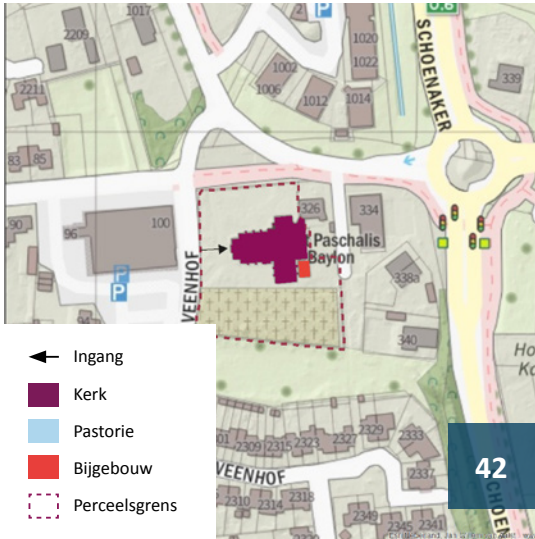

Omgevingswaarde

De kerk bevindt zich in Woezik op de hoek van de Woeziksestraat en Veenhof. De kerk staat op een ruim perceel met aan de voorzijde een overwegend groene invulling, omgeven door een laag bakstenen muurtje. In combinatie met de naastgelegen pastorie en de begraafplaats is sprake van een beeldbepalend ensemble.

Op het grasveld aan de noordzijde staan een blauwgroene moderne klokkentoren en een met koperen baldakijn beschermd Mariabeeld, waar een haag omheen staat. Niet van cultuurhistorisch belang is de beplanting die nogal plantsoenachtig aandoet. Voor de kerk van belang is het overkapte Mariabeeld en de klokkentoren.

Het omringende muurtje en de beukenhaag, samen met de taxussen, atlasceder en de verbondenheid van kerk en begraafplaats, hebben een positieve cultuurhistorische waarde. Prettig is de aanwezigheid van gras en de beukenbomen. Indifferent is de structuur, de verharding en verdere beplanting. Negatief is de ligging van de urnenplek in een hoekje ten oosten van de kerk naast een prominente container.

Gebruikswaarde

Het gebouw wordt, naast de kerkdiensten, ook gebruikt voor koorrepetities en bijeenkomsten. In een van de armen van het transept vinden de bijeenkomsten plaats. Denk hierbij aan ontmoeting na de viering, vergaderingen voor de contactraad, pastoren en parochiebestuur. Om die reden is in de opening een grote vouwwand geplaatst. Dichtbij het gebouw is voldoende parkeergelegenheid aanwezig om grotere groepen te kunnen ontvangen. De naastgelegen pastorie is verkocht en wordt particulier bewoond.

Maatschappelijke waarde

Woezik was vroeger een dorp. De mensen die er naar de kerk komen, kennen elkaar goed. Vooral de oudere inwoners. De kerk is goed verankerd in de wijk. Vanwege deze historie gaan inwoners uit Woezik niet naar de Antonius Abtkerk in het centrum van Wijchen. Dat vinden ze te ver weg én ze missen daar de intieme sfeer. De contactraad hoopt de kerk zo lang mogelijk open te kunnen houden. De kerk heeft in Woezik nog een echte ontmoetingsfunctie. Ook al is de frequentie van het aantal kerkdiensten drastisch afgenomen. Er wordt nog steeds vanuit de kerk begraven. Ook is er een actieve vrijwilligersgroep.

Recentelijk is er door de gemeente Wijchen een omgevingsvergunning verleend voor het wijzigen van een gevelopening en het aanbrengen van een glazen binnenwand in de Mariakapel van de kerk. Door deze wijziging kunnen inwoners ook buiten de openingstijden de kapel bezoeken. Het voorziet in een behoefte.

Blik op de toekomst

Bij herbestemming is het de moeite waard om te onderzoeken of de kerk haar ontmoetingsfunctie voor de wijk en haar bewoners verder kan uitbreiden. Door de bijzondere en intieme sfeer is de kerk bij uitstek geschikt voor bijeenkomsten met een kleinschalig karakter. In de kerkzaal ligt de nadruk minder op de ruimtelijke werking waardoor er meer mogelijkheden zijn voor nieuwe invullingen. De transepten kunnen vrij eenvoudig worden afgesplitst van het schip waardoor meer bijeenkomsten tegelijk georganiseerd kunnen worden. Ook de naastgelegen vertrekken zijn bij uitstek geschikt voor vergaderingen, workshops of kleinschalige bijeenkomsten.

Aandachtspunt bij toekomstige ontwikkelingen is de (visuele) instandhouding van het ensemble van kerk, pastorie en begraafplaats in een groene setting. Een belangrijke waarde van dit complex is immers de hoge beeldwaarde van het totale ensemble. Over deze waarde en de centrale ligging in de wijk wordt veel gesproken door mensen in de wijk. Deze betrokkenheid resulteert weliswaar niet in meer kerkbezoek. Volgens de parochie weet iedereen in Woezik de kerk te vinden, en andersom. Door de sterke verankering van de kerk in de wijk, is de verwachting dat bij herbestemming de bewoners een grote mate van betrokkenheid tonen. Hierin zou de parochie mogelijk ondersteund kunnen worden. Hoe betrekken we de inwoners van de wijk bij de mogelijke sluiting van de kerk op termijn? Hoe kunnen we hier in samenspraak met gemeente en parochie vorm aan geven?

KERKENPASPOORT

Damianuskerk Niftrik

STAND VAN ZAKEN

De Damianuskerk in Niftrik wordt momenteel alleen gebruikt voor erediensten. Deze zijn eens per twee weken op zaterdag of zondag en worden bezocht door zo'n 35 mensen. De gemeenschap heeft te maken met een dalend kerkbezoek. Tegelijkertijd zijn er ook ruim 50 actieve vrijwilligers. En in vergelijking met omliggende kerken, heeft de Damianuskerk nog de meeste communicanten. Er zijn jaarlijks enkele begrafenissen of trouwerijen. De onderhoudsstatus van het gebouw is goed. Doordat het gebouw een Rijksmonument is, is recent een deel van het dak gerenoveerd. Er is een nauwe band met het actieve Gilde in Niftrik. Wanneer het Gilde optreedt, is de Damianuskerk tot de laatste plaats bezet.

PASPOORT

Kerkstraat 11, Niftrik

R.K. Parochie De Twaalf Apostelen

1952

Delftse school

Kerk, pastorie, pastorietuin, kerkmuur, begraafplaats

Religieus gebruik

Rijksmonument

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

De kerk werd in 1952 herbouwd ter vervanging van de in 1940 verloren gegane voorgaande kerk. De kerk werd opgetrokken in Delftse schooltrant naar ontwerp van de architect F. Schutz.

Opzet

De Damianuskerk is gebouwd als hallenkerk: een grote rechthoekige ongedeelde ruimte met apsis voor het altaar en een ingebouwd preekgestoelte.

Zintuigen

De kerk is typerend voor de Delftse schoolstijl. Sober en toch door het gebruik van ambachtelijke materialen, zeer sfeervol. Modernisering rond 1960 met linoleum vloer en glas in lood. Weinig lichtinval door de relatief donkere gebrandschilderde ramen.

Ligging

De kerk ligt op een zeer beeldbepalende plek in Niftrik.

Gebouwwaarde

Op 10 mei 1940 werden grote delen van het dorp Niftrik in brand gestoken door het Nederlandse leger. Alle boven de dijk uitstekende gebouwen, waaronder de kerk, werden in lichterlaaie gezet. Hiermee wilde men voorkomen dat de oprukkende Duitsers vanaf die gebouwen de Nederlandse linies bij Ravenstein zouden beschieten. Bij deze tragedie ging een derde van het dorp in vlammen op. Pas in 1952 werd de kerk herbouwd in Delftse school stijl naar ontwerp van F. Schutz. Schutz was ook verantwoordelijk voor het stedenbouwkundige plan voor het dorp, waarvan delen tijdens de wederopbouw zijn uitgevoerd.

De kerk valt op door zijn simpele vormgeving. Hij is echter wel met de nodige zorg en kwaliteit opgetrokken. Bijzondere schilderingen heeft de kerk niet, wel kerkmeubilair (onder meer de kerkbanken) uit de bouwperiode, altaar en ingebouwd preekgestoelte, een doopkapel met gietijzeren hek en een linoleumvloer op de gehele begane grond. De gebrandschilderde ramen en de kruiswegstatie van beeldend kunstenaar Pierre van Rossum zijn tevens het vernoemen waard. Ook is er een aantal interieuronderdelen, waaronder houten beelden uit de oude kerk, bewaard gebleven. Deze hebben een nieuwe plek gevonden in de nieuwe kerk. Er is in de kerk een kleine keuken en een ruimte waar vergaderd kan worden. Bij de entree is recent een Mariakapelletje gerealiseerd.

Omgevingswaarde

De kerk maakt onderdeel uit van het stedenbouwkundig plan van architect F. Schutz. Deze ontwierp voor Niftrik een nieuw dorpsplein met een postkantoor, kroeg, kerk met begraafplaats, pastorie en een school met schoolmeesters woning. De kerk heeft in dit geheel een hoge beeldwaarde. De voormalige pastorietuin loopt door tot voorbij het kerkgebouw. Het omringende groen van de kerk bestaat uit een lage haag, een glooiend grasveld met monumentale bomen en vormt een waardevolle groene zone binnen de kern van Niftrik. Het is ook een ontmoetingsplek voor de dorpsbewoners: er staan banken en de school grenst aan dit grasveld. De oude boomgaard ten noordoosten van de kerk maakt nu onderdeel uit van de pastorietuin.

Het ensemble van groene elementen, bescheiden verharding van pad, omranding van kerk en begraafplaats en het heiligenbeeld voor de kerk hebben een hoge culturele waarde.

Gebruikswaarde

De kerk geeft nog goed weer hoe hier sinds de jaren ‘50 gekerkt werd. Het overgrote deel van het waardevolle interieur is aard- en nagelvast. Overige onderdelen laten ruimte voor nieuwe invulling, maar zouden wel binnen de kerk bewaard moeten blijven. De kerk leent zich niet goed voor grote bijeenkomsten, van buiten het dorp. Daarvoor is er onvoldoende parkeerruimte.

Maatschappelijke waarde

De nauwe band tussen kerk en Gilde is waardevol voor inwoners van Niftrik. Zo zit de kerk vol bij een optreden van het Gilde en helpt het Gilde de parochie, waar ze kunnen. Hoewel het kerkbezoek daalt, is de betrokkenheid bij de kerk in verhouding hoog. De betrokkenheid bij de kerk van ruim 50 actieve vrijwilligers is, voor een dorp met 400 inwoners, groot. De betrokkenheid typeert de kleine gemeenschap Niftrik: in het dorp ben je niet anoniem. Inwoners zijn er trots op dat ze alles, zoals de kerk en het Gilde, met elkaar in stand kunnen houden. Veel mensen helpen graag om de kerk zo lang mogelijk in stand te houden. Dit geeft hen voldoening en een plezierige leefomgeving.

> Het gaat niet vanzelf, maar we zijn in Niftrik trots op het feit dat we alles met elkaar in stand kunnen houden en dat geldt dus ook voor het Gilde en de kerk.

Blik op de toekomst

De grootstse uitdaging voor de kerk is om zo lang mogelijk open te blijven, om de maatschappelijke waarde van de kerk zo lang mogelijk te behouden. Daarvoor zijn vrijwilligers nodig, die er nu voldoende zijn.

De parochie is zich ervan bewust dat de kerk op termijn aan de eredienst onttrokken wordt. Omdat er in het verleden veel aan de kerk geschonken is en er 9 hectare grond bij de kerk hoort, die verhuurd wordt, is de kerk op dit moment nog niet in financiële nood. Op termijn zal de kerk wel te koop komen. De parochie ziet wonen als een kansrijke bestemming.

Bij een eventuele herbestemming, laat het interieur van de kerk ruimte voor nieuwe invullingen. Aard en nagelvaste, alsook Losse onderdelen van het interieur zoals beelden en banken zouden een plek moeten krijgen binnen de nieuwe invulling. Wonen zou in de kerk zeer goed passen. Er zijn voldoende entrees en daglicht kan via de achterkant van de kerk worden gerealiseerd. De aanwezigheid van de voormalige pastorietuin geeft kansen voor het realiseren van buitenruimte ten behoeve van de nieuwe functies.

Momenteel is de pastorie verhuurd. Van belang is om de herbestemming van de kerk is samenhang te zien met de functies van de pastorie. Om die reden is het wenselijk om de pastorie niet afzonderlijk te verkopen en dit in samenhang met de toekomst van het kerkgebouw te zien. Het binnen het ensemble vallende schoolgebouw, dient hierbij ook betrokken te worden om cultureel erfgoed te behouden.

KERKENPASPOORT

Heilige Annakerk Bergharen

STAND VAN ZAKEN

De parochie heeft aangekondigd dat de Heilige Annakerk uit de eredienst wordt onttrokken. Er wordt nu gezocht naar een nieuwe bestemming voor de kerk. De parochie heeft inmiddels samen met de contactraad bijeenkomsten gehouden om de gemeenschap van Bergharen te informeren en om op te halen wat er leeft.

Momenteel worden er eens per twee weken vieringen gehouden in de kerk, totdat er een duidelijk plan is voor herbestemming. In de zomer vinden eens in de twee weken op zondagochtend eucharistievieringen plaats op de Kapelberg. De huidige koers is om naar alternatieve plekken in de buurt te kijken waar verder kan worden gevierd. Er wordt ook samengewerkt met de protestantse kerk voor vieringen. Maar de parochianen vinden de kerk moeilijk toegankelijk en het meenemen van beelden wordt als ingewikkeld ervaren. Gedacht wordt aan het schoolgebouw. Als die wordt ingewijd, kunnen daar ook eucharistievieringen plaatsvinden.

Een aantal parochianen heeft aangegeven dat geloven voor hen niets te maken heeft met een kerkgebouw: geloven kun je overal. Dit blijkt ook uit het feit dat tijdens de vieringen op de Kapelberg circa 150 mensen per viering komen.
Het kerkgebouw met de pastorie staat sinds enige tijd te koop. De begraafplaats ten zuidwesten van de kerk valt buiten de verkoop.

PASPOORT

Dorpsstraat 48, Bergharen

R.K. Parochie De Twaalf Apostelen

1894

Neogotische kruisbasiliek

Kerk, begraafplaats en pastorie met tuin

Wordt op korte termijn herbestemd

Rijksmonument

Dit in tegenstelling tot de wintermaanden wanneer de vieringen in de kerk plaatsvinden. Dan zijn er zo'n 30 bezoekers. De pastoraal werker speelt hierop in door een veel bredere groep te betrekken bij de kerkelijke activiteiten.

Bergharen is een vitale gemeenschap, er is veel onderlinge samenwerking en inwoners die initiatief nemen. Voor de lokale contactraad van de kerk is echter nauwelijks bemensing te vinden. Dat, naast het feit dat er binnen enkele jaren een nieuw leiendak op de kerk moet worden gelegd, zorgde ervoor dat de parochie besloot om de kerk af te stoten.

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

Een Neogotische kruisbasiliek met vierkante kruisingstoren, beïnvloed door Jos. Cuypers' St. Urbanus te Nes a.d. Amstel. De kerk werd in 1894 gebouwd naar ontwerp van architect G. Franssen.

Opzet

Het interieur heeft zijn aard en nagelvaste interieurelementen behouden. Historische schilderingen zijn overgeschilderd in de jaren '60. Losse interieuronderdelen zijn vrij goed bewaard gebleven. De historische gelaagdheid is zichtbaar.

Zintuigen

Er is een sfeervol kerkinterieur. Opmerkelijk is het gekleurde glas-in-lood dat een bijzonder lichtspel veroorzaakt in de kerk.

Ligging

Het gebouw ligt in het hart van Bergharen. De kerk heeft een ontzettend grote beeldwaarde voor het dorp en de omliggende omgeving.

Gebouwwaarde

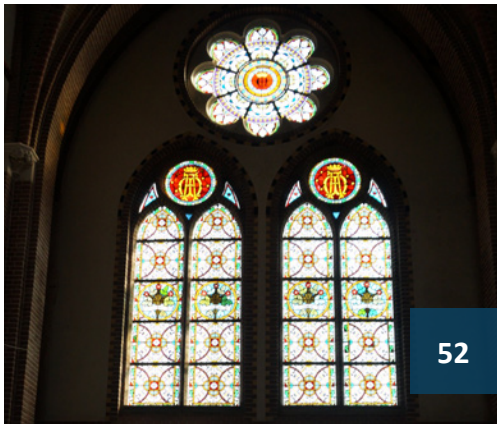
De Rooms-katholieke geloofsgemeenschap had tot 1894 geen plek voor de eredienst. In dat jaar startte de bouw van de kerk. Het interieur werd als zodanig vormgegeven in de Neogotiek en voorzien van schilderingen in het koor, schip en trancept. In de jaren zestig, toen de kerk werd gemoderniseerd en aangepast aan de nieuwe eredienst, werden deze schilderingen overgeschilderd. Het zeer bijzondere glas in lood bleef bij deze werkzaamheden gespaard. Tot de inventaris behoren een barokke preekstoel, een laat-gotische houtsculptuur, voorstellend St. Anna te drieën, Godslamp en kroon in Empire vormen en een romaans doopvont. De Neogotische kruisbasiliek betreft een totaalconcept. Architectuur en interieur zijn een geheel en vertegenwoordigen ensemblewaarde. De grootte van de kerk is vrij beperkt. De kerk heeft ook een bankenplan, dat nog geheel intact is. Dit heeft als gevolg dat de kerk op dit moment niet geschikt is voor multifunctioneel gebruik. De lichtinval is stemmig, erg typerend voor kerken uit dezenperiode. Parkeren in de nabije omgeving is een uitdaging voor grote groepen mensen.

Omgevingswaarde

De grote kerk wordt geflankeerd door het kerkhof aan de zuidzijde en de pastorie met tuin aan de noordzijde. In het midden daarvan bevindt zich één groot bestraat oppervlak van betonklinkers in een schuin patroon. Deze middenruimte is door relatief nieuwe muren van kerkhof en tuin afgescheiden. Aan de straatkant staat een oudere lagere muur. De zuidgrens van dit kerkhof wordt van aangrenzende tuinen gescheiden. Op het kerkhof staat een kruis omringd door een zwarte gravelcirkel. In het midden is een plekje gecreëerd door een berghuisje dat door een majestueuze boom wordt beschermd.

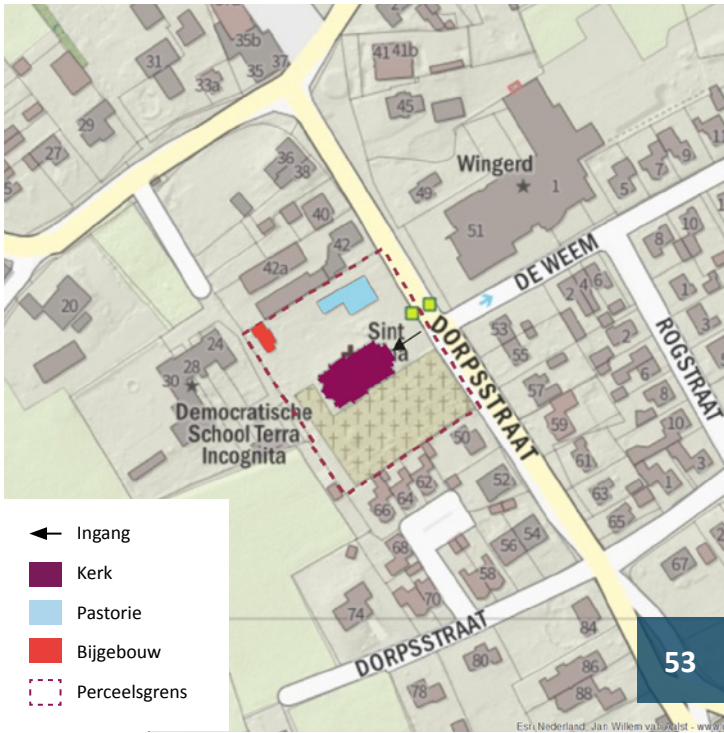
Achter de kerk is het strooiveld, omrand met een beukenhaag. Daar bevindt zich ook een verbinding met de pastorietuin via een poortje in een hoge haag. De pastorietuin bezit geen historisch waardevolle elementen, behalve de pastorie zelf die een gaaf exemplaar van zijn tijd is.

Van hoge waarde zijn de historische muur aan de straatkant van het kerkhof, de oude boom en het huisje en de pastorie als tijdsensemble samen met de kerk.Positief zijn het kruis en de verbinding van pastorietuin met kerkhof. De betonnen straatklinkers als centrale ruimte voor de kerk is indifferent.

De kerk heeft een centrale ligging in het dorp Bergharen en de hoge vieringtoren is een landmark vanuit de omgeving. De kerk wordt aan de linkerzijde ingesloten door de begraafplaats en aan de rechterzijde door de Pastorie. Aan de voorzijde ligt de kerk relatief dicht op de dorpsstraat aan de kruising met De Weem. De kerk heeft een grote beeldwaarde voor het dorp en de omgeving.

Maatschappelijke waarde

Bergharen is een vitale gemeenschap, met actieve inwoners en veel onderlinge samenwerking. Zo is er een inwonersinitiatief om van de voormalige buurtsuper weer een ontmoetingsplek voor het dorp te maken. Door in een bakkerij, lunchroom en buurtsuper leer- en werkplekken te realiseren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Daarentegen is voor de lokale contactraad van de kerk nauwelijks bemensing te vinden.

Uit de gesprekken blijkt dat inwoners voor het geloof minder gehecht zijn aan een gebouw. De Heilige Annakerk wordt door sommigen als een donkere kerk ervaren. Om die reden zijn de eucharistievieringen op de Kapelberg geliefd. Het kerkbezoek mag dan matig zijn, toch is Bergharen een echt katholiek dorp. De pastor organiseert gespreksgroepen in de pastorie die meestal direct zijn volgeboekt. Ook is de kerk voor het dorp nog steeds het kloppend hart. Het dorp kent de traditie om de klok te luiden als er een inwoner van het dorp is overleden. Ook als ze niet katholiek zijn. Volgens de contactraad waarderen inwoners deze traditie.

> Ook als de kerk een andere bestemming krijgt, is het mooi als deze traditie en ere kan worden gehouden.

Blik op de toekomst

De parochie heeft bekend gemaakt dat de Heilige Annakerk binnen 2 tot 3 jaar een waardige herbestemming moet krijgen. Waardig is volgens de parochie, dat wat aansluit bij de behoefte in het dorp. Concreet worden er nu stappen gezet in een herbestemmingstraject. De pastorie wordt in dit traject meegenomen, omdat het bisdom en de parochie de kerk en pastorie graag samen verkopen. Bisschop De Korte is contactpersoon vanuit bisdom Den Bosch.

Volgens de parochie zijn er zijn al geïnteresseerden, waaronder een partij die recent een kerk van de Twaalf Apostelen heeft aangekocht. Naar aanleiding van een eerste verkenning in de mogelijkheden, wordt gedacht aan woningbouw voor senioren en starters. Volgens de parochie is dat het meest kansrijk omdat daar behoefte aan is. Maar men twijfelt of herbestemming in de vorm van wonen wordt bemoeilijkt door de toren in het midden van de kerk. Voor het uitwerken van de mogelijkheden worden de Rijksdienst en het Gelders Genootschap benaderd.

Achter de kerk en begraafplaats wordt nieuwbouw (plan Kerkenweide) gerealiseerd.

Het Gelders Genootschap heeft een eerste schouw gedaan, gericht op mogelijkheden voor herbestemming. Het interieur van de kerk laat beperkt ruimte voor nieuwe invullingen. Aandachtspunt hierbij is dat de oorspronkelijke schilderingen onder de huidige verflagen nog aanwezig zijn. Ruimte in het gebouw ligt vooral bij het altaar, aangezien deze verplaatst zou kunnen worden. Dit in combinatie met de omgeving laten weinig ruimte voor nieuwe ontwikkelingen daar de kerk ligt ingesloten tussen de begraafplaats en de pastorie. Herontwikkeling van de kerk zou daarom simultaan moeten verlopen met de pastorie om de mogelijkheden voor herbestemming te vergroten. De beperkte parkeermogelijkheid vormt hierbij een belangrijk aandachtspunt.

Ondersteuningsbehoefte

Vooralsnog heeft de parochie geen directe behoefte aan ondersteuning bij het herbestemmingstraject. De meest betrokken inwoners van het dorp waren volgens de parochie aanwezig bij de informatieavond. Ook geven ze aan dat de pastoraal werker een goed netwerk in de dorpen heeft. Communicatie verloopt onder andere via een parochieblad, wat wordt ook bezorgd bij niet-parochianen.

KERKENPASPOORT

Heilige Johannes de Doper Balgoij

> Het bericht van het parochiebestuur over de sluiting van de kerk is geen leuke boodschap, maar wel eerlijk en realistisch.

STAND VAN ZAKEN

De Johannes de Doperkerk in Balgoij wordt gebruikt voor erediensten. Deze worden eens per twee weken bezocht door zo'n 20 tot 30 mensen. Na de coronacrisis heeft de gemeenschap moeite om mensen naar de kerk te krijgen. De daling in kerkbezoek is hierdoor versneld. Tijdens de jaarlijkse vrijwilligersdag zijn er zo'n 70 mensen op de been. Dat is best een aardige groep voor het dorp dat circa 720 inwoners telt. De meeste vrijwilligers zijn met pensioen.

Het gebouw wordt goed onderhouden. Jaarlijks wordt er een rapport gemaakt en wordt onderhoud op basis daarvan gepland. Kleine werkzaamheden worden opgepakt door vrijwilligers.

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

De kerk werd in 1914 gebouwd ter vervanging van de vroegere middeleeuwse kerk, waarvan de kerktoren nu nog bestaat. De kerk is een ontwerp van J. van der Valk. Het betreft een van de laatste overgebleven kerken uit zijn oeuvre. De kruiskerk op sterk gecentraliseerde plattegrond heeft aan de koorzijde een absis. Het interieur wordt overwelfd door een houten overwelving met bovenlicht. Het ontwerp sluit aan bij de wensen van de Liturgische Beweging van begin twintigste eeuw: vergrote viering in de vorm van een onregelmatige achthoek. De laat negentiende-eeuwse inventaris, waaronder het hoofdaltaar, komt vermoedelijk uit de vorige kerk. De kerk ligt op een zeer beeldbepalende plek in het dorp Balgoij.

PASPOORT

- Boomsestraat 2, Balgoij
- R.K. Parochie De Twaalf Apostelen
- 1914
- Kruiskerk met neoromaanse en neogotische elementen
- Kerk, begraafplaats, mariakapel en pastorie (eigendom van Shelterzorg)
- Religieus gebruik, wordt herbestemd
- Gemeentelijk monument

Gebouwwaarde

De Johannes de Doperkerk in Balgoij is gebouwd in de jaren 1913-1914 naar een ontwerp van architect Jan van der Valk. Jan van der Valks oeuvre bestaat voornamelijk uit villa- en woningbouwprojecten die in opdracht van de Tilburgse textielbaronnen werd uitgevoerd. In zijn leven bouwde hij een handjevol kerken. Een van zijn belangrijkste werken is de Kerk van Onze Lieve Vrouw van Goede Raad in Tilburg, een van de eerste kerken in Nederland die in expressionistische stijl werden gebouwd. Andere kerken van zijn hand zijn die van Balgoij en Maliskamp. Een andere kerk, de Sacramentskerk in ‘s-Hertogenbosch, is inmiddels gesloopt.

De Johannes de Doperkerk is een kruiskerk met neoromaanse en neogotische elementen met een dominerende viering, met in de apsis het priesterkoor, gericht naar het oosten. De kerk heeft een grotendeels houten overwelving, met een toren, waarin zich de hoofdingang bevindt en die tegen de linkertranseptarm staat. Het gebouw geeft van binnen de indruk van centraalbouw, van buiten een conglomeraat van bouwvolumes.

Bij de inval van de Duitsers op 10 mei 1940 wilde het Nederlandse leger de kerktoren opblazen. De poging mislukte, omdat er onvoldoende springstof werd gebruikt. De toren bleef staan, maar de schade aan de kerk was enorm en alle ramen sneuvelden. Al in 1941 werden nieuwe glas-in-loodramen geplaatst door glasatelier J. van Leeuwen uit Geldrop. De bouwschade werd tussen 1941 en 1942 hersteld onder leiding van architect J.G. Deur uit Nijmegen. Het interieur is daarmee een mix van deze verschillende bouwactiviteiten. In de bijzonder fraaie baksteenarchitectuur zijn altaar en zijaltaar mooi vormgegeven. De ambo is van eenzelfde vorm en materiaal, ook tegelvloeren en glas in lood zijn bijzonder. Daarnaast zijn er een intact zijnde bankenplan en biechtstoelen. Er zijn beelden aanwezig uit verschillende periodes die niet allemaal bij het kerkinterieur horen.

Omgevingswaarde

De kerk, gebouwd op een verhoging aan de rand van het dorp, staat op een zeer beeldbepalende plek binnen het dorp Balgoij aan de Boomsestraat. Met links ernaast een aangebouwde pastorie van dezelfde architect en links op de hoek van de Hoeveweg en Torenstraat het Rooms Katholieke Verenigingsgebouw. In dezelfde tijd als de kerk werden verschillende voorname woonhuizen aan dezelfde straat gebouwd, die van horen zeggen, ook naar ontwerp van Van der Valk zijn gebouwd. Als dit het geval is dan is er sprake van een zekere ensemblewaarde. De voormalige pastorietuin loopt door tot voorbij het kerkgebouw en vormt een waardevolle groene zone. De uitstraling plus ligging van de kerk verhogen de grootsheid ervan en de afstand van kerk ten opzichte van de kerkgangers. De ruimte eromheen heeft deels een groene uitstraling die positief is: de omsluitende beukenhaag, het grasveld met de vier grote beuken, de treurbeuk tussen kerkgebouw en begraafplaats en de jongere beuken langs de parkeerstrook. van religieuze waarde is hook het kruis op de begraafplaats dat door coniferen beschermd wordt. De begraafplaats zelf wordt door een laag gaashek begrensd, maar niet ruimtelijk gescheiden van de rest van het terrein. Functioneel, maar niet zo fraai, is de rechte asfaltweg in L-vorm, deels begeleid door parkeerstroken in wit grind, die via een eenrichtings-systeem de toegang tot de kerk verschaft. Ook het vele grind tussen kerk en begraafplaats behoort tot de categorie functioneel maar niet zo fraai.

Gebruikswaarde

De kerk geeft nog goed weer hoe hier sinds de jaren 1914 werd gekerkt. Het overgrote deel van het waardevolle interieur is aard en nagelvast: de wijwaterbakken, kapellen, altaren en vloeren. De kerk is door zijn plattegrond moeilijk te splitsen in kleinere ruimtes zonder daarbij de waardevolle ruimtewerking en interieur aan te tasten. Overige onderdelen, zoals bijvoorbeeld de banken laten ruimte voor nieuwe invulling, maar zouden wel binnen de kerk bewaard moeten blijven. Dit kan letterlijk of in de vorm van herbestemming.

> Bestuurlijke taken zijn lastig in te vullen. Op projectmatige basis willen mensen wel helpen maar niet structureel.

Maatschappelijke waarde

Volgens een actieve vrijwilliger, willen de inwoners van Balgoij de kerk graag behouden. Het is het centrale punt van het dorp. Balgoij kent van oudsher een actieve groep vrijwilligers. Ter ere van het eeuwfeest is in 2014 door vrijwilligers op de hoek van de begraafplaats een mariakapel gebouwd. En onlangs maakte de werkgroep voor de begraafplaats nog vijf urnenkeldertjes. De begraafplaats heeft veel draagvlak in het dorp en bij mensen die er familie hebben liggen. Volgens de vrijwilliger is het een geliefde en belangrijke plek. Ook omdat het financieel nog wat oplevert vanuit de grafrechten (van circa 200 graven). Mede door deze inkomsten kon de kerk in Balgoij lang zelfstandig functioneren.

> We waren een beetje het Asterix en Obelix dorp. We werden in Wijchen ook wel gezien als lastige broeder. Wij regelen het graag zelf en vinden overal wel wat van.

Inmiddels is de Johannes de Doperkerk in Balgoij aangesloten bij de Twaalf Apostelen parochie in Wijchen. Het bericht vanuit de parochie dat de kerk op termijn uit de eredienst wordt onttrokken, heeft voor de nodige commotie in het dorp gezorgd. De contactraad hield, naar aanleiding van dit bericht, samen met de heemkundekring Balgoij en de Stichting Leefbaarheid Balgoij, een brainstorm over de toekomst van de kerk. De werkgroep Herbestemming Kerk heeft in maart 2023 een speciale bijeenkomst gehouden over de vraag zou je kunnen wonen in de kerk. De werkgroep adviseert het kerkbestuur.

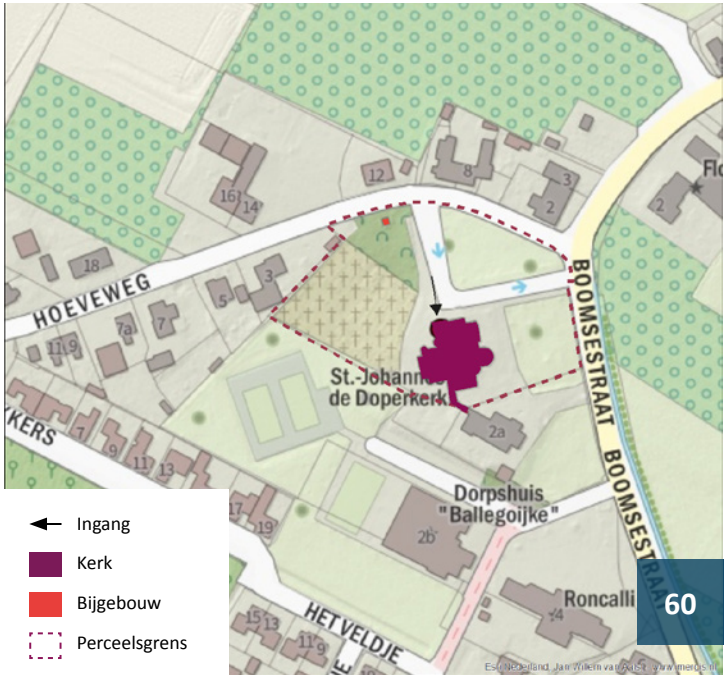
Met als doel om als dorp pro-actief te anticiperen op de mogelijkheden voor herbestemming van de kerk. De contactraad wil graag het dorp hierbij betrekken. Ze zijn van mening dat als de gemeenschap van Balgoij met een goed plan komt, de parochie daar ook voor open staat.

De pastorie is een aantal jaren geleden verkocht aan Shelter Zorg. Deze organisatie biedt jongeren die thuis vastlopen een plek, de nodige zorg en ondersteuning. In het dorp Balgoij hebben ze inmiddels meerdere locaties waar gezinshuiszorg en beschermd wonen wordt aangeboden. De gemeenschap in Balgoij is enigszins bevreesd dat Shelter Zorg ook de kerk wil aankopen. Men is van mening dat de zorgorganisatie dan te dominant aanwezig is in het dorp. Dit, terwijl de jongeren niet deelnemen aan de lokale gemeenschap. Tussen de eigenaar van Shelter Zorg en de contactraad is er goed contact en samenwerking. Daarin zijn deze zorgen ook geuit.

> We hebben een vrijwilliger die aannemer is geweest en 80 jaar oud is. Hij houdt altijd toezicht als er werkzaamheden worden uitgevoerd. Hij kijkt ook hoe de werkzaamheden zo goedkoop mogelijk kunnen worden uitgevoerd. Zijn kennis en connecties zijn heel handig.

Ondersteuningsbehoefte

De contactraad wil heel graag door de Leefbaarheidsalliantie Gelderland ondersteund worden in methodieken om het dorp te betrekken bij de ontwikkelingen rondom de kerk. Hoe kunnen we de gemeenschap op een goede manier bevragen en betrekken bij dit vraagstuk? Ook zijn ze benieuwd hoe andere dorpen invulling gaven aan een vrijgekomen kerk in het dorp. Daarbij onderkent de contactraad dat het dorp al beschikt over een dorpshuis en dat ze daar niet mee willen concurreren.

> We willen zoveel mogelijk mensen benaderen om draagvlak te krijgen in de gemeenschap over de wijze waarop de kerk kan worden herbestemd. We willen graag ophalen wat het dorp wil.

Blik op de toekomst

Het interieur van de kerk laat in beperkte mate ruimte voor nieuwe invullingen. Aard en nagelvaste onderdelen zouden een plek moeten krijgen binnen de nieuwe invulling. Afhankelijk van de zwaarte van het programma zou wonen in de kerk zeer goed passen. Er zijn twee entrees en daglichttoetreding kan via de achterzijde van de kerk worden gerealiseerd. Wel moet men goed kijken hoe dit past, met de inmiddels verkochte pastorie en de aan de achterzijde gelegen begraafplaats.

KERKENPASPOORT

Heilige Jozefkerk Alverna

STAND VAN ZAKEN

De heilige Jozefkerk in Alverna wordt om de week gebruikt voor een viering. Het eerste en derde weekend van de maand zijn er dan zo'n 40 bezoekers. Door de coronacrisis is het bezoekersaantal sterk verminderd. "We mochten maar 30 mensen binnenlaten, door corona. Het komt langzaam weer op gang, maar we maken ons wel zorgen," aldus Anny van Roosmalen van de contactraad.

De kerk wordt ook gebruikt door de broeders van het Franciscanenklooster. Zij hebben geen eigen kapel meer en komen naar de Jozefkerk voor uitvaarten en vieringen. Als een broeder overlijdt, wordt de uitvaart in de Jozefkerk verzorgd.

De kerk in Alverna telt zo'n 100 vrijwilligers. Vooral de kerkhofgroep is actief en heeft ook jonge vrijwilligers. Maar de gemiddelde leeftijd van de vrijwilligers is 70 jaar. De leeftijdsgroep van 30 tot 60 jaar wordt gemist. Vrijwilligers van de kerken binnen de parochie helpen elkaar. Het koor werkt ook samen met de Johannes de Doperkerk in Balgoij.

De gelovigen die naar de kerk komen ervaren de Jozefkerk als een hechte gemeenschap. Ook vanuit Nederasselt en Overasselt komen bezoekers. Ze komen naar Alverna omdat ze in eigen dorp niet meer wekelijks naar de kerk kunnen. Ook ervaren bezoekers meer intimiteit in de Jozefkerk, volgens de koster.

PASPOORT

- Heumenseweg 32, Alverna
- R.K. Parochie De Twaalf Apostelen
- 1980
- Zaalkerk van omstreeks 1980
- Kerk, mariakapel, begraafpark
- Geen monumentale status
- Religieus gebruik, wordt herbestemd

> De kerk is een verbinding van mensen.

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

Architectuur

De zaalkerk van omstreeks 1980 heeft een brutalistische architectuur met bouwelementen van de oude kerk. Aan de rechterzijde staat een eenlaags aangebouwde pastorie onder een plat dak.

Opzet

De zaalkerk met aangebouwde pastorie heeft een jongere uitbreiding aan de achterkant: de doopkapel. Het interieur is vrij simpel vormgegeven, ook hier zijn resten van de oude kerk, waaronder: vloeren, een set deuren en houtsnijwerk van de communiebank. Het meubilair is begin 2000 vernieuwd.

Zintuigen

De kerk is vrij simpel vormgegeven. De vele ramen en het glas in lood zorgen voor veel lichtinval. Sfeervol is de kerk niet. De aandacht tijdens de mis ligt op het woord en niet op het beeld.

Ligging

De kerk ligt aan een doorgaande weg richting Heumen. Er ligt een grote parkeerplaats aan de voorkant. De kerk gaat door het vele groen en gebruik van grijze steen op in het beeld van de straat.

Gebouwwaarde

De H. Jozefkerk te Alverna is gebouwd in 1980 door aannemer Giesbers B.V. naar een ontwerp van Architektenburo van Thiel en Boersma B.V.. Het is een ruime zaalkerk, opgetrokken in baksteen met zo'n 350 zitplaatsen. De kerk werd gebouwd ter vervanging van de in begin jaren '80 gesloopte Franciscaner kloosterkerk. Deze werd in 1888 gebouwd in neogotische stijl naar een ontwerp van Cornelis van Dijk, in samenwerking en onder toezicht van Piet Stornebrink. Deze parochiekerk behoorde bij het eveneens afgebroken kloostercomplex der Franciscanen aan de Leemweg in Alverna.

Omgevingswaarde

De kerk ligt aan de uitvalsweg richting Heumen, in een relatief dichtbeboste omgeving. Hierdoor eist de kerk niet de aandacht op wanneer je deze passeert. Aan de voorzijde en rechterzijde van de zaalkerk ligt een grote bestrate parkeerplaats. Rechts een Mariakapel van recente datum. Aan de linkerkant is een eenlaagse pastorie in eenzelfde architectuur opgetrokken. Aan de achterzijde ligt de oudere begraafplaats waar ten tijde van de oude kerk en kloostercomplex al werd begraven. Een vrijwilligersgroep houdt de begraafplaats wekelijks bij. Het torentje van de oude kerk staat er nog, evenals de oude kloostermuur. De kloostermuur vraagt om restauratie.

De grootste parel bevindt zich achter de kerk. Hier is een grote historische begraafplaats in vermoedelijk eind 19e/ begin 20e eeuwse parkaanleg met ovale verdiepte vijver en monumentale beplanting, zoals een majestueuze boom. De cultuurhistorische waarde van het beeld en het kapelletje dienen nader bepaald te worden. Bij behoud van de kerk hebben ze zeker hun belang. De begraafplaats in zijn geheel is cultuurhistorisch waardevol en heeft potentie om op de gemeentelijke monumentenlijst toegevoegd te worden.

Gebruikswaarde

Het kerkinterieur bestaat voor het grootste gedeelte uit losse, niet monumentale, meubelstukken. Deze kunnen worden weggeschoven en laten ruimte voor multifunctioneel gebruik. De contactraad geeft aan dat de pastoor nog geen voorstander is van multifunctioneel gebruik. Vooralsnog worden er alleen kerkdiensten gehouden. Daarnaast is er een grote groep vrijwilligers in de weer met het onderhoud. Een gedeelte van de kerkzaal wordt momenteel gebruikt voor repetities van koren. De kerk beschikt ook over een vergaderruimte en een kleine pantry. De pastorie is verhuurd.

Maatschappelijke waarde

Anny is een van de actieve vrijwilligers van de contactraad en is al 25 jaar, zoals ze zelf zegt, ‘manus van alles’. Ze regelt alles van begrafenis tot administratie. Maar ze houdt ook de vrijwilligersgroep bij elkaar. Ze belt de vrijwilligers als ze een keer niet zijn geweest om te horen hoe het met ze is. Anny is trots op ‘haar’ kerk. “Ze denken vaak dat ik hier woon. Als ik er niet ben, valt het op.”

Jaarlijks zorgt de contactraad voor een dankavond voor alle vrijwilligers. Dat is meestal in de vorm van een barbecue bij één van de vrijwilligers in de tuin. Dat wordt gewaardeerd. De vrijwilligers doen ook veel voor de kerk en het onderhoud van de begraafplaats. Eén van de vrijwilligers regelt bijvoorbeeld een tractor of een houtversnipperaar als dit nodig is. “Zo houden we samen de boel draaiend.” De Mariakapel wordt ook veel bezocht. Dat merken ze aan de opbrengst van het kaarsengeld. Veel mensen wandelen van de begraafplaats naar de mariakapel.

Blik op de toekomst

De Jozefkerk behoort tot één van de kerken die op termijn wordt onttrokken aan de erediensten. Het parochiebestuur heeft de contactraad hierover geïnformeerd. De contactraad heeft de wens om de komende 5 jaar de kerk nog open te kunnen houden. Daarna laten ze het graag over aan hun opvolgers. Maar ze realiseren zich dat de kerkbetrokkenheid afneemt.

Verder in de toekomst gekeken: de ongedeelde ruimte van de zaalkerk en het niet monumentale interieur laten veel ruimte voor nieuwe invullingen. Door de ruimte zou wonen een goede optie kunnen zijn. De grote parkeerplaats aan de voor- en rechterzijde van het gebouw laat veel ruimte voor grote groepen. Muziekopvoeringen/ concerten of een plek voor samenkomst van de gemeenschap zijn, gezien de ruimte, ook een optie.

KERKENPASPOORT

Sint Victorkerk Batenburg

STAND VAN ZAKEN

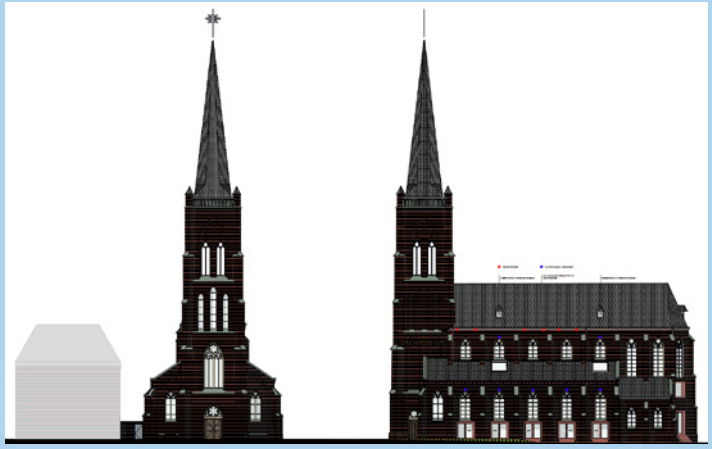
De Sint Victorkerk werd gebouwd tussen 1873 en 1875 in neo-gotische stijl. Een paar jaar later werden de altaren en een uitbundige decoratie toegevoegd. Het gebouw werd in gebruik genomen in 1875 en in 1881 ingewijd door de bisschop van Den Bosch. De versieringen werden in de zestiger jaren grijs overgeschilderd, maar tussen 2008 en 2012 gedeeltelijk weer gerestaureerd door vrijwilligers. De architect was Cornelis van Dijk, die eerder al de kerk van Maasbommel had gebouwd. De kerk werd op 1 mei 1875 plechtig in gebruik genomen door pastoor Kroonen.

In 2019 is de Victorkerk door de parochie verkocht aan de heer Beens. Op 14 juli 2019 is de laatste eredienst gehouden. De herbestemming is volop in ontwikkeling. Het plan is om vier appartementen te realiseren in de kerk.

PASPOORT

- Molendijk 1, Batenburg
- Karst Beens
- 1875
- Neo-Gotisch
- Kerk en pastorioe
- Herbestemming in ontwikkeling
- Rijksmonument

Tekeningen van de nieuw te realiseren situatie door KRAFT Architecten.

Omgevingswaarde

Aan de rand van het uiterwaardengebied van Batenburg, tegen de dijk aan, staat de grote kerk die al van veraf als landmark te zien is. Vanaf de dijk wordt de kerk door een klinkerbestrating ontsloten. Rondom bevindt zich een smalle strook buitenruimte. Een smal klinkerpad langs de noordzijde leidt naar een historische eeuwenoude muur met trappen aan de westkant, die de verbinding vormen met de rest van het dorp. De ruimte aan de zuidzijde is afgesloten. De ingang aan de dijk wordt met een beeld op een muur die uit dezelfde tijd als de bouw van de kerk stamt, gemarkeerd.

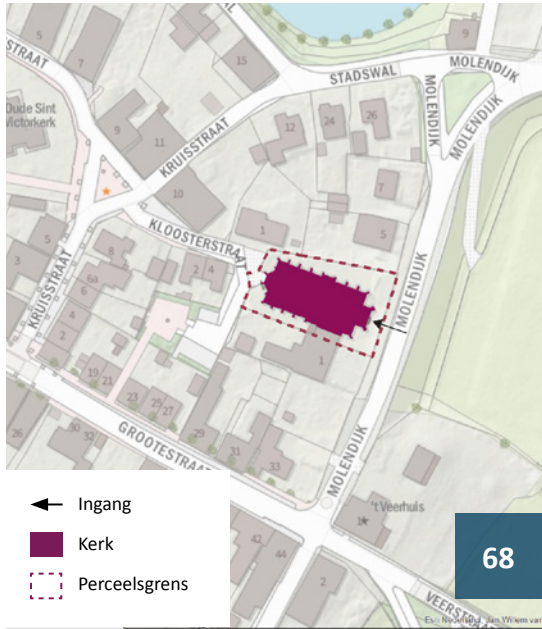
Historische muur en trappen hebben een hoge monumentwaarde, de muur en het beeld een positieve.

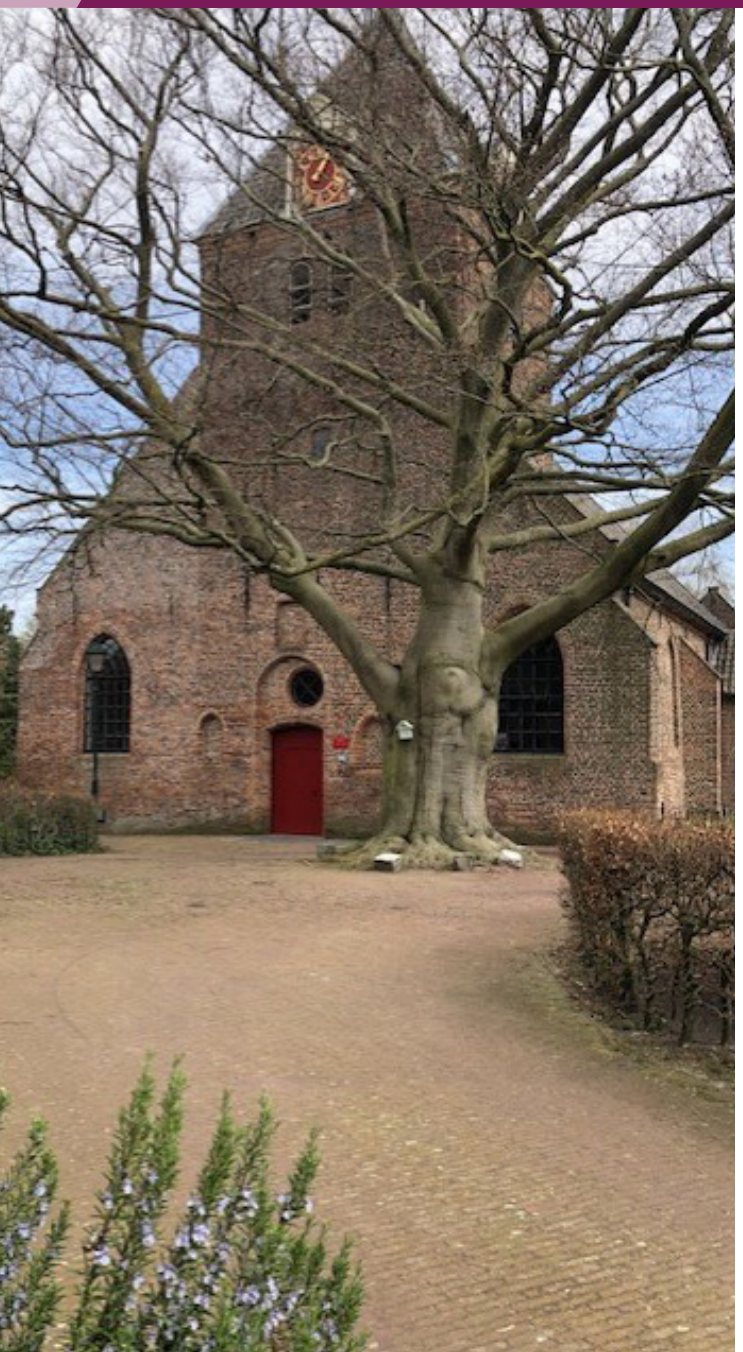

KERKENPASPOORT

Oude St. Victorkerk Batenburg

STAND VAN ZAKEN

De middeleeuwse kerk ligt in het centrum van het pittoreske Batenburg. In 1978 werd de instandhouding van de kerk een zware last voor de kleine hervormde gemeente, een restauratie was nodig. De kerk is toen overgenomen door Gelderse Kerken, een stichting die zich sinds 1974 inzet om rijksmonumentale kerken te behouden voor de toekomst. Doordat de kerk eigendom is van de stichting, werd voorkomen dat de kerk een herbestemming kreeg die ver af ligt van de oorspronkelijke functie. De stichting verhuurt de kerk momenteel, met name voor religieus gebruik. Onder andere aan PKN voor protestantse erediensten, maar ook voor katholieke diensten wordt de kerk verhuurd. De verhuur wordt geregeld door het dagelijks bestuur, zij baten het gebouw uit met behulp van de stichting. De grond rondom de kerk en ook de pastorie zijn nog in bezit van de parochie PKN.

> We zijn er op gesteld dat het interieur blijft zoals het is, zoals de katholiek zerk uit 1540 en de replica van het doopvond uit 1890.

PASPOORT

- Kruisstraat 7, Batenburg
- Gelderse Kerken
- 1443
- 13e eeuws zaalkerkje
- Kerk, begraafplaats, muur, tuin, pastorie
- Verhuur voor m.n. religieus gebruik
- Gemeentelijk monument

Gebouwwaarde

De kerk is in de middeleeuwen oorspronkelijk gebouwd als zaalkerkje. Na de verwoesting in de tachtigjarige oorlog is in het eerste deel van de zeventiende eeuw alleen het driebeukige schip met koor en de wat oudere, ingebouwde torenromp in ere hersteld. In de kerk is een grafzerk uit 1429 aanwezig van Gijsbert van Bronckhorst Batenburg, een romaans doopvont uit de dertiende eeuw, diverse grafzerken uit de zeventiende eeuw alsmede preekstoel, doophek en banken uit dezelfde periode. Uit de negentiende en twintigste eeuw dateren de predikantenborden, met de namen van de predikanten sinds 1608. Het uurwerk dateert uit 1910. In 1963 is het vervangen door een elektrisch aangedreven uurwerk. Het orgel is een De-Crane orgel uit 1770. De laatste restauratie, exclusief het orgel, is in 1984 afgerond. Een replica van een 13e-eeuwse scherf met daarop een gedeelte van het gebed aan de heilige Martinus is, met verklarende tekst ernaast, ingemetseld in de kerk.

Gebruiks- en maatschappelijke waarde

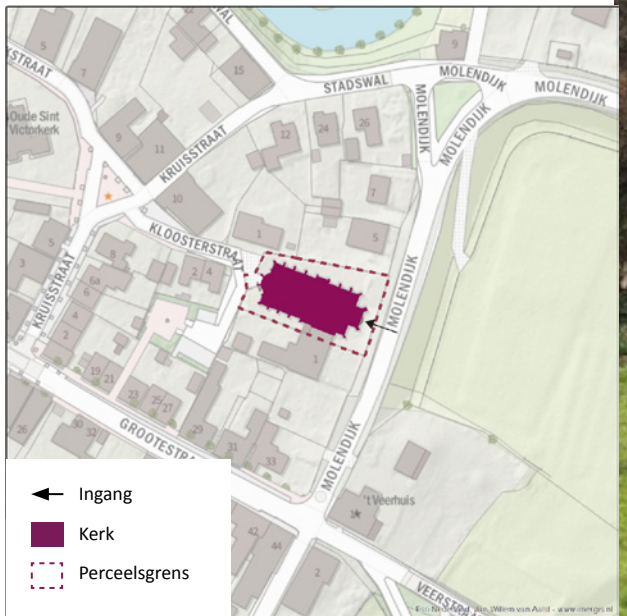
De kerk wordt eens per twee weken verhuurd voor een katholieke mis. Dan wordt er een mariabeeld in de kerk geplaatst en komen er zo'n 15 mensen. Enkele keren per jaar is er een protestantse viering. De verhuur wordt geregeld door de plaatselijke commissie, die bestaat uit 6 inwoners van Batenburg. De commissie organiseert tussen mei en september ook kunstexposities, die tussen de 15 en 2000 bezoekers trekken. Iedere expositiemaand wordt er een goede organist uitgenodigd om op het bijzondere orgel te spelen, dit komt het bezoekersaantal van de expositie ten goede. De exposities dragen bij aan de bekendheid van Batenburg.

Op jaarbasis zijn er zo'n 5 huwelijksvieringen of uitvaarten. Ook spontane kerkbezoeken, rondleidingen en bijvoorbeeld een familiedag van nazaten van voorvader van Horne, worden gefaciliteerd.

In de zomer lopen er in de tuin rondom de kerk schapen, wat van voorbijgangers de nodige bekijks trekt. Ook met dodenherdenking en rond kerst, vanwege de levende kerststal, wordt de kerk bezocht. In de zomermaanden is de kerk op zondag open voor spontaan bezoek.

> Al dik 1000 jaar komen mensen hier bij elkaar. Je kunt dat niet zien, maar ik voel dat hier wel.

Omgevingswaarde

De kerk heeft een centrumfunctie midden in het pittoreske dorp. De Kerkstraat en Kruisstraat omringen de kerkruimte, waar een lage muur de kenmerkende iets hoger liggende grond aan de noordkant tegenhoudt. Een poort geeft aan de oostzijde toegang tot de ruimte, met een historisch klinkerpad dat openbaar is en langs een monumentale muur naar het westen loopt. In deze muur bevindt zich ook een poort, wat kan betekenen dat de percelen aan de andere kant van de muur oorspronkelijk ook tot het grondgebied van de kerk behoorden. De hoofdingang zit aan de zuidwestkant aan een pleintje met de (voormalige) pastoriewoning. Van hieruit gaat een door beukenhagen begeleid openbaar pad verder richting Kerkstraat. De grasruimte rondom de kerk wordt door een hek omsloten. Er staan enkele majestueuze bomen op gras en plein. Het geheel laat zich omschrijven als een historisch ensemble van de hoogste waarde.

> Als de kerk er niet meer zou zijn? Een heleboel mensen zullen het jammer vinden. Het is een vertrouwd beeld in Batenburg. Een kleinere groep mensen vindt het een ramp, voor hen heeft het gebouw een hoge emotionele waarde.

Financiële gezondheid

Inkomsten genereert het dagelijks bestuur en de stichting uit de verhuur, spontane kerkbezoeken en rondleidingen. Huur wordt geïnd bij afscheidsdiensten, huwelijken, exposities en verhuur voor andere evenementen en religieuze vieringen. Het dagelijks bestuur is redelijk autonoom en voeren klein onderhoud zelf uit. Gelderse Kerken helpt het bestuur bij het uitbaten. Het dagelijks bestuur is niet op zoek naar een overmaat aan toerisme, ze ontvangen graag mensen die geïnteresseerd zijn en waarbij recht gedaan wordt aan het gebouw.

Er zijn zorgen over de inkomsten, ook al draagt de provincie ook een deel van de financiële last. Het dagelijks bestuur is creatief in het vinden van financiering. Zo wierven ze zelf sponsoren voor een hekwerk om de tuin waar in de zomer schapen lopen, af te zetten. Het bestuur benut hiervoor haar lokale netwerk met inwoners, de gemeente en katholieke en protestantse kerk.

Voor het dagelijks bestuur is het onduidelijk of stookkosten de grootste kostenpost is voor de kerk, dit is in beeld bij de stichting. Ze stoken wel zo voorzichtig mogelijk. Klimaatbeheersing is te duur.

Behoeften voor de toekomst

Er zijn plannen om in samenwerking met Holland Barok ook concerten te gaan organiseren in de kerk. Ook deze kunnen bijdragen aan de toeristische aantrekkingskracht van Batenburg.

Het dagelijks bestuur heeft behoefte aan kennis over duurzaamheid en energieverbruik, maar de grootste behoefte hebben ze aan jongere vrijwilligers. Hoewel ze al hun netwerken aanspreken zijn mensen met hart én tijd voor de kerk lastig te vinden.

In algemene zin ligt er een behoefte in profilering van de kerk. Zowel als het gaat om de PR bij evenementen, het werven van vrijwilligers als het positioneren van het gebouw als potentiële ruimte voor toeristische evenementen. De wens van Gelderse Kerken is het behouden van de kerk als waardevolle, bruisende ontmoetingsplek in het hart van de samenleving. Ze zoeken naar manieren om het historische kerkgebouw levendig te houden voor de lokale gemeenschap.

Batenburg is een pittoresk dorp met een toeristisch karakter. Vooral in de zomer zijn er veel fietsers. Hoewel de kerk bekend is bij de VVV, zou het gebouw geholpen zijn in haar voortbestaan en exploitatie wanneer er meer verbinding komt tussen de stichting en bijvoorbeeld gemeente, VVV en lokale horeca.

Een lokaal netwerk om informatie uit te wisselen over duurzaamheid voorziet in een behoefte van het dagelijks bestuur van de kerk.

KERKENPASPOORT

Dorpskerk Leur

STAND VAN ZAKEN

De dorpskerk in Leur gebouwd voor de katholieke eredienst, sinds 1610 als hervormde kerk gebruikt en in 1976 werd de kerk overgedragen aan de Stichting Gelderse Kerken. Deze stichting zet zich in om Rijksmonumentale kerken te behouden voor de toekomst. Sindsdien wordt het gebouw verhuurt aan de protestantse gemeenschap. Zij houden er zo'n jaarlijks nog 7 erediensten. Ook is er elke laatste zondag van de maand een oecumenische dienst waar zo'n 80 bezoekers aan deelnemen. Deze diensten worden afwisselend verzorgd door een pastoor, dominee, pastor, een geestelijk verzorger of een werkgroep. De vieringen zijn bezinnende bijeenkomsten van woord, gebed en zang rondom een actueel thema. Na afloop is er tijd om elkaar te ontmoeten onder het genot van koffie of thee.

Daarnaast is de kerk in Leur een locatie voor bijzondere (levens) gebeurtenissen. Zo waren er voor de coronacrisis jaarlijks zo'n 15 huwelijksvoltrekkingen in Leur. Ook vinden er katholieke doopdiensten plaats en rouwdiensten voor alle gezindten. Bezoekers waarderen de intieme sfeer. Maar de kerk leent zich ook goed voor optredens van muziekgezelschappen. De plaatselijke commissie van de Leurse Kerk merkt echter dat de verhuur na de corona moeizaam op gang komt.

PASPOORT

- Van Balverenlaan 4, Leur
- Stichting Gelderse Kerken
- 14e eeuw
- Gotisch Zaalkerkje
- Kerk, grond en begraafplaats
- Herbestemd
- Rijksmonument

> Parochiekerken vindt men vaak te groot en dan zoeken ze een kleinere, intiemere locatie. Die vinden ze hier in Leur.

Stichting Vrienden van de kerk te Leur is opgericht om de activiteiten in de Leurse kerk te bevorderen. Ook werven ze donateurs. Bezoekers die gecharmeerd zijn van het kerkje, worden gevraagd om donateur te worden. Daarnaast verzorgen de vrijwilligers rondleidingen. Dat zijn meestal familiegezelschappen. De omgeving van De Heerlijkheid Leur heeft veel te bieden. Er is een informatiecentrum van het Gelderslandschap, een oude maalderij als locatie voor trainingen of bijeenkomsten en voor de inwendige mens is er de Leurse Hof.

De Stichting Vrienden van de kerk te Leur regelt veel zelf. De vrijwillige gastvrouw ontvangt de huurders. Zij is een soort koster. De financiële administratie wordt ook verzorgd door de vrijwilligers. De Stichting int de inkomsten van de verhuur en rekent jaarlijs af met de Gelderse Kerken. Een percentage van de opbrengsten gaat naar de ‘Vrienden van’. Door de coronacrisis zijn de opbrengsten de afgelopen twee jaar behoorlijk afgenomen.

Het groot onderhoud wordt verzorgd door Gelderse Kerken. Daarvoor wordt een onderhoudsplanning gemaakt. De stichting heeft inspraak in wat er moet gebeuren. Voor het onderhoud heeft Gelderse Kerken een bouwkundige in dienst.

> We moeten steeds aandacht houden voor het onderhoud. Dat hebben we, want als je daar op bezuinigd dan kom je op de koffie. We gebruiken duurzaam materiaal en dat moeten we behouden voor het vernieuwen.

Gebouwwaarde

De dorpskerk, een Rijksmonument, bestaat uit een eenbeukig 14de-eeuws schip met houten tongewelf. Tot de kerkinventaris behoren onder andere een preekstoel, een hardstenen 13de eeuwse doopvont en een sacramentshuisje, in de vorm van een kastje in de koormuur. Rond het sacramentshuisje is een muurschildering zichtbaar gemaakt uit het begin van de 16de eeuw. En op het koorgewelf ornamentaal en figuratief frescowerk uit dezelfde tijd.

De kerktoren is een zwaar bakstenen bouwwerk uit het beging van de 14e eeuw, bekroond met een achtzijdige, ingesnoerde spits uit omstreeks 1600.

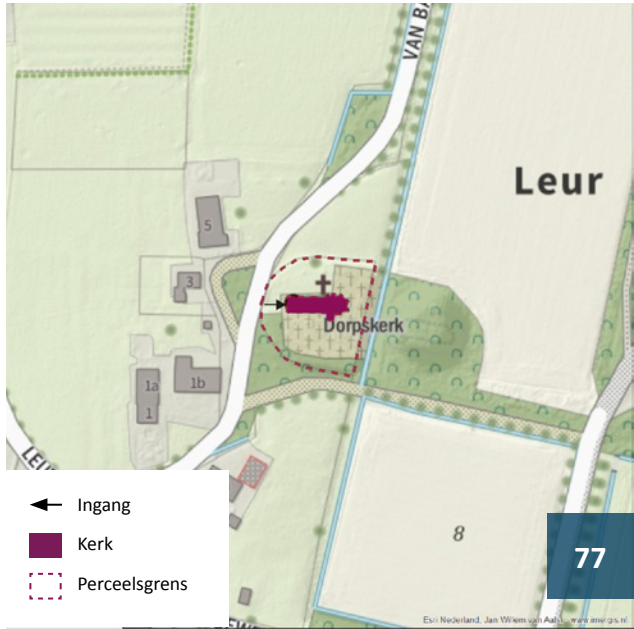
Omgevingswaarde

De kleine kerk is een van de hoogtepunten in het idyllische buurtschap Leur. Gelegen op een verhoging in het landschap en omgeven door lommerrijke eiken. Enkele verspreide boerderijen en woningen, gebogen wegen en vergezichten completeren dit aangename geheel. De aangename sterke eenvoud van een met een ingetogen, verfijnd hek en beukenhaag omsloten gras/begraafruimte en enkele bomen plus een passend klinkerpad naar de ingang en grindpaden rondom de kerk completeren het geheel. Het hek en de lage haag zorgen voor een mooi visueel contact met de omgeving.

Dit alles heeft een hoge positieve waarde. Volgens de erfgoedadviseur van de gemeente Wijchen, waard om met zorg te koesteren.

Gebouwwaarde

De vrijwilligers van de Vrienden van de Leurse Kerk worden ondersteunt door Gelderse Kerken. Bij een algemene ledenvergadering is er altijd een afvaardiging vanuit de Gelderse Kerken aanwezig. Maar de stichting draait volledig op vrijwilligers. “De gemiddelde leeftijd van het vrijwilligers bestuur is hoog. We zijn allemaal nog gezond. Het is nu nog geen aandachtspunt, alhoewel ik het wel weer op de agenda wil zetten,” aldus de heer Van Cappelleveen. De stichting vraagt wel eens mensen uit het dorp om iets voor de kerk te doen. Maar dat zijn meestal eenmalige vrijwilligers. Leur is een klein dorpje van zo’n 150 inwoners. Het dorpje vergrijst en nieuwe inwoners hebben volgens de heer Van Cappelleveen geen interesse om een actieve bijdrage te leveren aan het behoudt van de kerk.

Ondanks de uitdaging in het vinden van nieuwe (jongere) vrijwilligers, heeft de stichting zich als doel gesteld om het bezoek (lees verhuur) van de kerk te bevorderen. De stichting is van mening dat ze meer aan marketing kunnen doen. Trouwen kan tegenwoordig op veel locaties. Kasteel Hernen en kasteel Wijchen zijn volgens Van Cappelleveen concurrenten op dat gebied. De stichting werkt vanuit kostenoverweging niet met advertenties. Men is meer van de mond-tot-mond reclame. En er is een website waar veel informatie is te vinden. “We zijn niet handig in het gebruik van Social Media, dus dat doen we niet.” Aldus de heer Van Cappelleveen.

Voor de marketing en communicatie kan de stichting gebruik maken van ondersteuning vanuit Gelderse Kerken. Vanuit Gelderse Kerken wordt er momenteel gewerkt aan een huis-aan-huis krant met als doel de bekendheid te vergoten en de kerken én het vrijwilligerswerk onder de aandacht te brengen.

Qua ondersteuning heeft de Stichting behoefte aan een gemeente die meedenkt op het gebied van cultuur en toerisme. “Het lijkt er soms op dat de gemeente te weinig door heeft hoe mooi het in Leur is. Als kerkdorp loop je een beetje achteraan. Concerten vinden bijvoorbeeld vaak in Wijchen plaats, terwijl dat ook hier in Leur kan.” De gemeente zou volgens de stichting meer mee kunnen denken in het spreiden van activiteiten op cultureel gebied. De stichting weet ook niet zo goed met wie ze contact kunnen opnemen bij de gemeente als er vragen zijn.

Ook de Gelderse Kerken ziet graag meer verbinding in het promoten van de cultuur en toerisme in de gemeente Wijchen. In de gemeente zijn veel mooie monumenten te vinden, hoe kunnen we er samen voor zorgen dat er aandacht voor is. Om op die manier ze een duurzame toekomst te geven.

KERKENPASPOORT

Huttenkamp Wijchen

Gebouwwaarde

De Huttenkamp is een voormalige Hervormde kerk en pastorie, gebouwd in 1829. Nadat de middeleeuwse dorpskerk van Wijchen in 1800 definitief aan de Rooms Katholieken was terug gegeven, zat het honderdtal protestanten zonder kerkgebouw. Hierin werd in 1829 voorzien door de bouw van de Hervormde kerk met pastorie aan de Herenstraat. Het complex bestaat uit de in het midden gelegen pastorie, het voormalige Hervormde kerkje rechts en een vleugel die oorspronkelijk koetshuis was links. De kerk werd in 1847 aan de rechterzijde uitgebreid. De kerk, rechts van de pastorie, is een zaalkerk. De lange gevels hebben ieder vier grote rondboogvensters met houten traceringen. Tegen de voorgevel staat links een niet oorspronkelijk portaaltje, waarvan de vormgeving is geïnspireerde door het wel originele, wat bredere portaal rechts, met gebogen roeden in het bovenlicht. Boven het linker portaal bevindt zich een ovaal venster, boven het rechter de amandelvormige hardstenen stichtingssfeer. De plaatsing van de stichtingssteen, is een vervolg van de verbouwing uit 1847. Hierdoor is de tekst vanaf de grond niet leesbaar. “Den 21 april 1829 is de l ste steen aan dit gebouw gelegd door den Hr. Baron C.I.W.A. van Balveren als Kerkvoogd van Wijchen & Leur”.

Links van de pastorie bevindt zich een vleugel die, evenals de kerk, terugligt ten opzichte van het middenblok. Oorspronkelijk was het

PASPOORT

- Herenstraat 7, Wijchen
- 1829
- Zaalkerk
- Kerk, grond en begraafplaats
- Kantoorruimten
- Gemeentelijk monument

KARAKTERISTIEKE KWALITEITEN

- Gaaf bewaard hervormd kerkje uit begin vorige eeuw

stal en koetshuis. Het complex is nu in gebruik als kantoorruimte. Het complex is van bouwhistorisch belang als voorbeeld van een gaaf bewaard Hervormd kerkje uit het begin van de vorige eeuw met pastorie in de vorm van een herenhuis en van lokaal historisch belang vanwege zijn plaats in de geschiedenis van Wijchen. In 2006 is het torentje geheel vernieuwd omdat het nagenoeg op instorten stond. Het houtwerk was verrot.

Omgevingswaarde

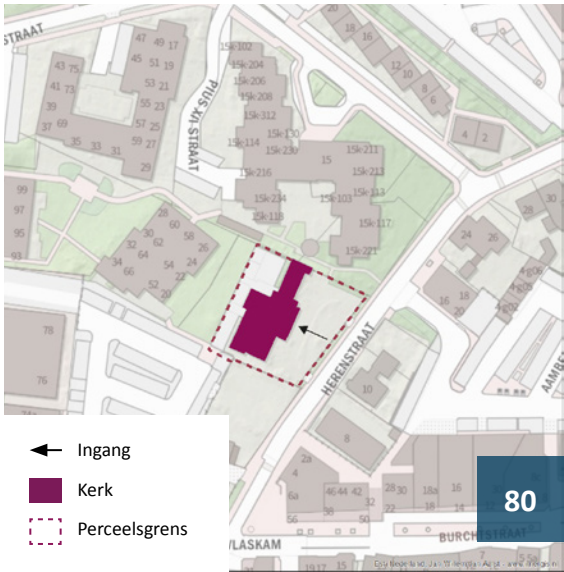
Dit fraaie pand is nu kantoorruimte. De bijbehorende grond wordt aan de noordoostzijde begrensd door een monumentale uitgegroeide oude beukenhaag. Op het voorterrein vlakbij de weg staat een monumentale boom. Al deze bomen hebben een hoge cultuurhistorische waarde.

Het nieuwe hek is passend. De verdere inrichting is nieuw en daarmee cultuurhistorisch indifferent.

De voormalige kerk wordt momenteel gebruikt als kantoorruimten. Een beeld over de gebruikswaarde, maatschappelijke waarde en toekomstbehoefte is om die reden niet aan de orde. Het erfgoed blijft voor de toekomst bewaard door de huidige functie kunnen de gebouwen duurzaam in stand worden gehouden.

In opdracht van de gemeente Wijchen stelde Spectrum deze kerkenvisie op,
in samenwerking met het Gelders Genootschap.
De kerkenvisie werd mede mogelijk gemaakt door de uitkering van het Rijk aan lagere overheden, via het gemeentefonds.

Tekst: Bouke Scheerder en Renate Martens (Spectrum) met medewerking van Werner Weijkamp, Nick van den Berg (Gelders Genootschap), Monique Wolak en Louis Nieboer (Werkorganisatie Druten Wijchen)

Beeld: Werner Weijkamp, Bouke Scheerder, Renate Martens, Monique Wolak, kerkramentussenmaasenwaal

Bronnen: gesprekken met kerkeigenaren, vrijwilligers parochies, kerkbesturen en ambtenaren WDW, www.reliwiki.nl, www.wikipedia.nl, www.monumentenregister.nl, www.kerkramentussenmaasenwaal.nl, Kerkenvisie: van visie naar uitvoering/Handreiking 2022

© Spectrum, juli 2022 + aanvulling WDW, februari 2025

SPECTRUM
partner met elan.